

Sosiaalidemokraattisen puolueen lehdistö keväällä ja kesällä 1917: kumouksellisuutta, eripuraa ja linjanvetoa

Venäjän maaliskuun vallankumouksen vuonna 1917 synnyttämä uusi ja poikkeuksellinen tilanne asetti Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen (SDP) välittömästi hankalaa tilanteeseen: sen oli ratkaistava, mennäkö mukaan kotimaiseen hallitukseen yhdessä porvarillisten ryhmien kanssa. Pian tämän jälkeen puolue joutui reagoimaan paikallisesti ja spontaanisti syntyneeseen toimintaan kunnallisen demokratian laajentamiseksi. Kumpaakin kipupistettä tarkastellaan tässä artikkelissa sosiaalidemokraattisen puoluelehdistön silmin.¹ SDP:n kannalta tilanteen keväällä 1917 teki ongelmalliseksi se, että puolueen kautskyläinen ideologia, joka oli toiminut erinomaisesti porvarillisen hegemonian ja tsaristisen repression vuosina, mureni Venäjän maaliskuun vallankumouksen jälkeen. Yhteiskunnan sosialismiin kypsymisen odoteluohjelma ei nimittäin antanut ohjeita päivänpolitiikkaan eikä tarjonnut valmiita vastauksia luokkataistelun käymiseen nopeasti muuttuvassa poliittisessa ja yhteiskunnallisessa tilanteessa.²

Lehdistö oli vuonna 1917 keskeisin julkinen media, ja sillä oli tärkeä rooli politiikassa, taloudessa ja yhteiskunnallisissa liikkeissä, kuten nousevassa työväenliikkeessä.³ Vuoteen 1917 tultaessa SDP:n lehdistö oli hyvin nuori ilmiö. Suurin osa lehdistä oli vasta reilun kymmenen vuoden ikäisiä ja vanhinkin oli perustettu vasta vuonna 1895. Työväenlehdet olivat sekä perinteiltään että toimituksellisilta ja taloudellisilta resursseiltaan selvästi heikom-

massa asemassa kuin ajan porvarillinen lehdistö. Siitä huolimatta ne olivat vuoteen 1917 mennessä levikillä verrattuna saavuttaneet lähes kaikilla ilmestymispaikkakunnillaan ja usein maakunnissa-kin johtavan aseman. Niiden menestystä täytyi selittää se, että niillä oli tarjottavanaan sellainen myyntiartikkeli, jota oli kaivattu ja odotettu: sosialismi.⁴

Kun puhutaan puoluelehdistöstä ja varsinkin sosialistisesta, voi helposti tulla mieleen kuva monoliittisesta, puolueen tarkasti johtamasta ja ideologisesti valvomasta lehdistöstä. Suomen vanhan työväenliikkeen puoluelehdistön kohdalla tällainen mieli-kuva on kuitenkin väärä: SDP ei vuoteen 1918 mennessä omistanut yhtäkään 16 puoluelehdestä, eikä se yrityksistään huolimatta saanut niitä valvontaansa. Niinpä puolueella oli oikeus vain leh-
tien ”siveelliseen ohjaukseen”, kuten puoluekokouksissa oli pää-
tetty. Työväenlehdistön varhaishistoriaa tutkinut Pentti Salmelin onkin kuvannut lehdistön asemaa vuoden 1913 jälkeen *puolue-
sidonnaiseksi*. Hänen mukaansa puolueen pää-äänenkannattajan *Työmiehen* ja puoluejohdon väliset ”suuntaerimielisyydet olivat ratkaisevasti vaikuttamassa siihen, että puolueen johdolla ei ollut ennen vuotta 1918 yhtään sellaista sanomalehteä, jonka olisi voi-
nut sanoa virallisesti edustaneen johdon mielipiteitä”⁵

Sosiaalidemokraattiset puoluelehdet eivät kuitenkaan kirjoitaneet mitä tahansa puoluejohdon päätöksistä välittämättä, sillä niitä sitoi tekijä, jota voi kutsua ideologiseksi solidaarisuudeksi. Kaikki toimittajat olivat puolueen jäseniä, ja varsinkin päätoimit-
tajat olivat näkyviä poliitikkoja. Esimerkiksi 16 päätoimittajasta seitsemän toimi kansanedustajana. Lisäksi he olivat edustettuina puolueen johtavissa elimissä tai vähintään heillä oli merkittävä rooli kotipaikkakuntansa politiikassa. On tunnettua, että punai-
sen Suomen hallituksen eli kansanvaltuuskunnan 15 jäsenestä peräti 10 oli sanomalehtimiehiä.⁶ Suurin osa puolueen keskei-
sistä toimijoista olikin noussut asemaansa toimittajan ammatin kautta, mutta tutkimuskirjallisuudessa tälle seikalle ei ole annettu juuri mitään merkitystä.

Ilman valvontaa puoluelehdet eivät tietenkään toimineet, vaan omistajat eli käytännössä levikkialueen työväenjärjestöt huolehti-

vat siitä. Ne myös valitsivat enemmän tai vähemmän omapäiset päätoimittajansa. Päätoimittajilla puolestaan oli oma poliittikroolinsa, jonka kautta on mahdollista seurata heidän kannanottojaan puolueen päättävissä elimissä ja näin selvittää heidän asemoitumistaan puolueen ideologiseen kenttään ja eri fraktioihin. Keskeisenä kysymyksenä onkin, missä määrin he käyttivät johtamiaan lehtiä politikoinnin välineinä oman linjansa edistämiseksi.

Tämän politikoinnin selvittämiseksi artikkelin lähteenä ovat puoluelehtien pääkirjoitukset, joissa lehdillä on institutiona legitimi oikeus esittää omat näkökantansa. Pääkirjoittajan identifiointi ei ole välttämätöntä, koska hän edustaa lehden kantaa, josta päätoimittaja on vastuussa.⁷ Pääkirjoitusten lisäksi lähteenä on käytetty niin sanottuja alakerta-artikkeleita, kolumneja, silloin kun ne ovat pääkirjoittajan kynästä. Lehtien julkaisemia uutisia on hyödynnetty tapahtumien kulun selvittämiseksi. Yksi työväenlehtien tutkimuksen ongelma on, että sekä toimistusten että toimittajien henkilökohtaiset arkistot tuhottiin melko perinpohjaisesti keväällä 1918 ennen valkoisten tuloa tai ne ovat kadonneet muista syistä. Siksi lehtien toimittamisesta ja toimistusten sisäisestä dynamiikasta ei tutkimusajankohdalta ole säilynyt juurikaan tietoa.⁸

Työväenlehdistön usein aggressiiviseksi katsottu retoriikka selittyy ensinnäkin sillä, että se oli perustamisestaan lähtien ollut oppositioasemassa ja tottunut siksi esittämään kärkeviä protesteja. Toinen selitys on toimittajien koulutus: paitsi että ylivoimainen enemmistö oli itseoppineita, niin suurin osa heistä oli saanut agitaattori- eli puoluepuhujakoulutuksen. Näin he tiesivät, miten kirjoitettu ”puhe” tuli laatia, jotta lukijat ymmärsivät sen. Poliittisella puheella on kuitenkin aina retorinen luonne eikä puoluelehdistön sanoma ollut niin radikaalia, kuin porvarillinen aikalaiskritiikki ja myöhempi historiankirjoitus ovat esittäneet.⁹

Työväenliikkeen historian vuosia 1917 ja 1918 koskeva painavin tutkimus on tehty 1970-luvulta 1990-luvun alkuun.¹⁰ Sen jälkeen varsinkin akateeminen työväenliikkeen tutkimus on niin Suomessa kuin muuallakin hiipunut.¹¹ Sosiaalidemokraattisten puoluelehtien perustamista, kehitysvaiheita, toimittamista ja toi-

mittajia on käsitelty tarkimmin Toivo Nygårdin tutkimuksessa *Poliittisten vastakohtaisuuksien jyrkentyminen sanomalehdistössä* ja työväenlehtiyhtiöiden 1900-luvun alkupuolella julkaisemissa historiikeissa. Niissä korostuu kuitenkin lehdistön organisaatiohistoria, jolloin tekstien sisällönanalyysi jää vähäiseksi.¹²

Kuudestatoista sosiaalidemokraattisesta puoluelehdestä¹³ ei ole tehty systemaattista tutkimusta. Niitä on käytetty lähteenä selvitettyä vanhan työväenliikkeen vaiheita vuoteen 1918 saakka, mutta niiden käyttö on ollut sattumanvaraista ja pirstaleista, eivätkä tutkijat ole aina erotelleet lehden sisällön eri osia toisistaan. Joskus lehtien käyttö lähteenä on ollut tarkoitushakuista, kun on haluttu tuoda esiin niiden käyttämää voimakkainta retoriikkaa. Useimmiten on lainattu vain levikiltään suurimpia lehtiä, jolloin niin sanotut maaseutulehdet on jätetty huomiotta. Tässä artikkelissa työväenlehdet ovat ensisijaisesti tutkimuskohteena, mutta myös tärkeimpänä lähteenä. Näin kyseessä on poliittisen ja mediahistorian aineistopohjainen perustutkimus. Metodisena lähtökohdana on tutkittavan lehdistön taustatekijöiden ja sidonnaisuuksien selvittäminen, ja koska tutkimuksen kohteena on sosiaalidemokraattinen puoluelehdistö, on analyysissa keskeisenä Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, sen ideologia ja menettelytavat.¹

Puolittain oppositiossa: puoluelehdistön hajoavat kannat hallituskysymyksessä

Venäjän maaliskuun vallankumous vuonna 1917 tuli SDP:n pääorgaanin *Työmiehen* mukaan yllättäen mutta sosialismin aatteen mukaan odotettuna kumouksena, jonka täytyi tulla.¹⁵ Ensimmäinen esimerkki SDP:n ja sen lehdistön reaktioista uudessa tilanteessa saatiin, kun puoluetta vaadittiin ottamaan vastuu uuden, suomalaisen senaatin eli hallituksen muodostamisesta. Heti vallanvaihdon varmistuttua Venäjällä aloitettiin neuvottelut Suomen laillisten olojen palauttamisesta. Venäläisten lupaaman asiaa koskevan manifestin sisällöstä syntyi kuitenkin erimieli-

syys eduskunnan porvarillisten ryhmien ja sosiaalidemokraattien välillä. Täysien perustuslaillisten oikeuksien palauttamisen lisäksi SDP vaati eduskunnan aseman vahvistamista ja laajoja sosiaalisia reformeja. Viimeksi mainittuja Venäjän väliaikaisen hallituksen 20.3.1917 hyväksymä manifesti ei kuitenkaan sisältänyt, sillä venäläisten ja suomalaisten porvaripuolueiden mielestä ne kuuluivat Suomen sisäisiin asioihin. Tämä lopputulos herätti tyytymättömyyttä SDP:n puolueuuevostossa puolueen neuvottelijoihin, mutta samalla tuli näkyviin kaksi keskeistä piirrettä sosiaalidemokraattien toiminnassa vuonna 1917: toisaalta voimakas epätietoisuus ja epävarmuus tilanteen vaatimuksista sekä toisaalta puolue-elinten luottamusta nauttivan johdon puute.¹⁶

Miltei yhtä aikaa manifestia koskevien neuvottelujen kanssa nousi esiin kysymys kotimaisen senaatin muodostamisesta. Eduskunnan enemmistöpuolueena sosiaalidemokraattien olisi porvarillisten ryhmien mielestä pitänyt ottaa aloite hallituksen muodostamisesta. Niinpä 19.3.1917 SDP:n puolueuuevosto ryhtyi useiden päivien ajaksi pohtimaan asiaa. Näiden neuvottelujen kulusta sosiaalidemokraattien kannalta saatiin tietoa vasta senaatin muodostamisen jälkeen, kun puoluetuomikunta julkaisi niistä selonteon *Työmieheissä* 29.3. Siitä näkyy, kuinka merkittävä osuus puoluelehtien toimittajilla oli hallituskysymyksen käsittelyssä, vaikka heitä oli neuvoston paikalla olleista 24 jäsenestä vain yhdeksän.¹⁷

Ongelmalliseksi sosiaalidemokraattien menon hallitukseen teki yleisesti hyväksytty kautskylainen luokkataistelukanta, joka ei nähnyt yhteistyötä porvariston kanssa mahdolliseksi. Sosialistisen II Internationaalin Pariisin kongressissa vuonna 1900 oli hyväksytty Karl Kautskyn muotoilema loppuponsi, jossa tuomittiin ”ministerisocialismi”, ja jyrkkä tuomio porvarilliseen hallitukseen osallistumiselle vahvistettiin vielä Amsterdamin kongressissa vuonna 1904. Sama periaate oli hyväksytty myös Saksan sosiaalidemokraattisen puolueen Dresdenin puoluekokouksessa vuonna 1903, johon *Työmies*-lehden päätoimittaja Edvard Valpas osallistui SDP:n edustajana, sekä SDP:n Oulun kokouksessa

vuonna 1906. Sen päätöksessä todettiin, että puolueen jäsen ei voi mennä hallitukseen ilman puoluekokouksen suostumusta.¹⁸

Puolueneuvostossa vanha linjanvetäjä Valpas yritti sitkeimmin pysytellä puolueen periaatteellisella kannalla. Valpas esitti kuitenkin aluksi eräänlaisena kompromissina hallitusta, johon valittavat sosiaalidemokraatit eroaisivat puolueestaan. Sen tarkoituksena olisi toteuttaa vain tietyt kiireellisimmät ohjelma-kohtat ja se toimisi vain eduskunnan kokoontumiseen saakka. Kun Valpasta aikaisemmin tukenut ja yhä vahvemmin puolueen johtavaksi ideologiksi noussut Otto Ville Kuusinenkin epäili avoimesti hankkeen onnistumista, asettui Valpas tämän jälkeen vastustamaan jyrkästi hallitukseen menoa. Valppaan ja Kuusisen väliset poliittiset erimielisyydet olivat alkaneet todennäköisesti jo aikaisemmin, koska Kuusinen oli eronnut edellisen vuoden elokuussa poliittisen toimittajan vakanssiltaan *Työmiehestä*, jossa hän oli työskennellyt vuodesta 1908 lähtien.¹⁹

Valppaan ehdotuksen lisäksi puolueneuvostossa esitettiin useita eri vaihtoehtoja hallitukseen osallistumiselle. Revisionistiseksi luonnehdittava vaihtoehto oli kokonaan sosiaalidemokraattisen senaatin muodostaminen. Sen kannalla oli perinteisen katsomuksensa mukaisesti oululaisen *Kansan Tahdon* Yrjö Mäkelin mutta myös turkulaisen *Arbetet*-lehden K. H. Wiik. Molemmat toimivat päätoimittajina ja kansanedustajina. Heidän mukaansa kokoomushallitukset olivat osoittautuneet kaikkialla maailmassa maailman kurjimmiksi laitoksiksi. Lisäksi Wiik varoitti, että hallituksen jättäminen porvareille veisi työväestöltä puolustusmahdollisuudet.²⁰

Senaatin muodostamisen jälkeen Wiik perusteli lehdessään kantaansa, joka oli kylläkin enemmän idealistinen kuin revisiionistinen. Hän siteerasi aluksi kansainvälisen sosiaalidemokratian ja oman puolueensa kielteistä kantaa hallitukseen menoon mutta totesi, että säännöt eivät kiellä kokonaan sosialistisen senaatin muodostamista. Vaikka se olisi porvarillisessa yhteiskunnassa epänormaalia, niin parlamentarismien sääntöjen mukaan sosiaalidemokraattien olisi senaatti kuitenkin muodostettava. Sen suurin etu olisi, että sen ei tarvitsisi ottaa huomioon porvarillisten ryh-

mien mielipiteitä ajaessaan työväestön etuja.²¹ Punainen senaatti todettiin kuitenkin liian heikoksi niukan eduskuntaenemmistön, puuttuvan hallituskokemuksen ja virkamieskunnan vastarinnan vuoksi. Kuusisen mielestä sosiaalidemokraatit voisivat kyllä olla mukana hallituksen muodostamisessa, mutta eivät vastuussa hallituksesta. Myös jyväskyläläisen *Sorretun Voiman* päätoimittaja Onni Tuomi suhtautui epäillen hallitukseen menoon ja vaati, että asiassa olisi puoluedemokratian mukaisesti kuunneltava ensin työväenjärjestöjen mielipiteitä.²²

Hallitusvastuuta ei haluttu kuitenkaan jättää yksin porvaristolle, ja siksi puolueuuvoston kokouksen neljäntenä päivänä 22.3. puolueen vahvat nimet Kuusinen ja *Työmiehen* toimittaja Kullervo Manner esittivät vielä uuden ehdotuksen. Sen mukaan hallitukseen kelpuutettaisiin sosiaalidemokraattien lisäksi vain maalaisliittolaiset, koska nämä eivät heidän mukaansa olleet oikeita porvareita. Kuusinen varoitti, että jos SDP menee hallitukseen todellisten porvareitten kanssa, niin *Työmies* eli Valpas kääntyy kokonaan heitä vastaan ja puolue hajoaa. Kun Suomen Ammattijärjestön puheenjohtaja Oskari Tokoi valittiin yrittämään kokoomussenaatin muodostamista, hän halusi hankkeen takuumiehiksi Kuusisen ja Mannerin. He kuitenkin kieltäytyivät, ainakin osaksi Valppaan pelosta. Lopulta puolueuuvosto päätti 23.3. Kuusisen ehdotuksesta lopettaa neuvottelut. Samalla se antoi puoluetoimikunnalle täydet valtuudet toimia oman harkintansa mukaan. Puoluejohdon horjuvien toimien selitykseksi voi tietysti sanoa, että sillä ei ollut minkäänlaista aikaisempaa kokemusta tällaisesta tehtävästä.²³

Porvarilliselta puolelta tehtiin kuitenkin seuraavana päivänä välitysehdotus, jonka mukaan hallitukseen valittavat porvarisenaattorit tulisivat mukaan yksityishenkilöinä, joten näin ei rikotaisi sosiaalidemokraattien hallitukseen menon kieltäviä päätöksiä. Puoluetoimikunta tulkitsi puolueuuvoston päätöstä siten, että Tokoilla oli edelleen tehtävänä hallituksen muodostaminen, ja niin se päätti yksimielisesti hyväksyä tämän kasvot pelastavan ehdotuksen ja osallistua kokoomussenaattiin. Sen jäsenlista, kuusi sosiaalidemokraattia ja kuusi porvarillisten puolueiden

edustajaa Tokoin johdolla, 12 ”uhrilammasta”, hyväksyttiin jo samana päivänä.²⁴ Ohjelmassaan uusi senaatti joutui lähes mahdottoman eteen: sen piti siirtää Suomen valtiollinen järjestelmä modernille parlamentaariselle kannalle ja toteuttaa sosiaalidemokraattien vaatimat yhteiskunnalliset reformit, kuten kahdeksan tunnin työaikalaki, kunnallislaki ja torpparivapautus yhdessä porvariston kanssa.

Kuusisen pelkäämää Valppaan kritiikkiä ei tarvinnut kauan odottaa. Valpas ei kuitenkaan julkaissut sitä pääkirjoituksessa vaan alakerta-artikkelina ’Senaatin uusi kokoonpano’ pakinoitsijanimimerkillään ”Äksä”. Ensinnäkään hän ei voinut ymmärtää, että taantumuksellinen ja Venäjän vanhaa sortojärjestelmää myötäillyt Suomalainen puolue otettiin mukaan senaattiin porvarien ja sosiaalidemokraattien avustuksella: ”Niin suvaitsevaa vallankumouspolitiikkaa tavattanee harvoin.” Toiseksi hän arvioi porvarilliset senaattorit ja päätyi huomioon, että ainakaan kunnallista äänioikeutta he eivät tule kannattamaan. Kolmantena kohteena olivat oman puolueen senaattorit, jotka saivat kaikkein musertavimman kritiikin: ”Herraslehdet tekevät kaiketi vääryyttä, kun syyttävät nyt herra Voionmaata sosialistiksi. Voi niitä pahoja!” Valpas laski Väinö Voionmaan hallituksen seitsemänneksi porvariksi ja piti kaikkia muita viittä senaattoria Tokoita myöten oikeistososiaalidemokraatteina. Siksi hän leimasikin senaatin porvarihallitukseksi, jota pian kokoontuvan eduskunnan sosiaalidemokraattinen ryhmä ei ollut sidottu kannattamaan, vaan sillä oli täysi vapaus menetellä esiin tulevien asioiden mukaan. Lopuksi Valpas penäsi Kuusiselta ja Mannerilta selvitystä heidän toimistaan hallitusta muodostettaessa.²⁵

Kolme päivää myöhemmin *Työmies* julkaisi Kuusisen ja Mannerin lähettämän kirjeen vastauksena Valppaan kysymykseen. Aluksi he selvittivät muodostamisyrittäksen eri vaiheita pitkälti samalla tavalla kuin puoluetoimikunta omassa kertomuksessaan. Omaa ehdotustaan he kuvasivat ”hätäkeinoksi” mutta myönsivät, että sekin olisi syrjäyttänyt kiellon osallistua porvarilliseen hallitukseen. Työväelle tärkeiden etujen saavuttamiseksi olisi näin kuitenkin voitu väliaikaisesti toimia. Kun puoluetoimikunta,

johon Kuusinen ja Manner eivät kuuluneet, päätti porvarillisten ehdotuksen jälkeen yksimielisesti jatkaa hallitusneuvotteluja, ilmoittivat he vastustaneensa niitä jyrkästi ja pitäneensä niitä puolueelle vaarallisina. Siitä, mitä tämän jälkeen asiassa tapahtui, kaksikolla ei selvityksensä mukaan ollut tietoa. Heidän mielestään puolueen oli tulevassa puoluekokouksessaan määriteltävä kantansa hallituskysymyksen ratkaisuun, josta he pesivät kätensä: ”Mutta nyt todella syntyneen hallituksen hommaajiksi tai kannattajiksi älköön meitä väitettäkö.”²⁶

Kuusisen ja Mannerin selvitys kertoi myös sen, miksi hallituksesta tuli Valppaan kuvaama ”porvarihallitus”. Tunnetuimpia sosiaalidemokraatteja siinä ei ollut nimenomaan Kuusisen kieltäytymisen johdosta, ja hallituksen vähättelyllä ja kieltämällä siltä puolueen täysi tuki saatiin kautskyläisen ideologian vastainen osallistuminen näyttämään vähemmän pahalta. Näin SDP oli yhtä aikaa sekä hallituksessa että oppositiossa, mutta yhtä vähän hallitukseen sitoutuivat porvarilliset puolueet. Ongelmana olivat myös poliittiset voimasuhteet: vaikka SDP:llä oli eduskuntanemmistö, niin poliittinen ja varsinkin taloudellinen vaikutusvalta säilyi porvaristolla.²⁷

Valppaan linjaan ei oltu varauksettoman tyytyväisiä *Työmiehen* hallinnossa. Tutkimuskirjallisuudessa olemattoman vähälle huomiolle on jäänyt, että lehteä kustantaneen Työväen Sanomalehti Oy:n vuosikokous 29.4.1917 yritti erottaa päätoimittajansa. Etenkin vanhan työväenliikkeen ikoni ja lehtimies Eetu Salin kritisoi Valpasta epäillen hänen muun muassa aiheuttaneen lehtimiesten eroamisia toimituskunnasta.²⁸ Vaikka lehden entiset toimittajat Kuusinen ja Yrjö Sirola²⁹ kielsivät tämän, ehdotti Salin Valppaan erottamista ja hänen tilalleen palkattavaksi ”kykenevän sekä tarpeellisella sivistysmäärällä ja sosiaalidemokratiaan sekä menettelytapoihin syventyneen päätoimittajan Työmies-lehdelle”. Valpas vältyi melko tiukassa äänestyksessä erottamiselta, mutta kokous päätti asettaa kolmimiehisen kontrollivaliokunnan valvomaan ja tarvittaessa ohjailemaan toimitusta. Valppaaseen kohdistunutta kritiikkiä ei kuitenkaan yritetty salailla, vaan *Työmies* julkaisi tarikan selostuksen kokouksesta.³⁰

Yllättävän ankaraa kritiikkiä uudelle senaatille antoi kahdessa pääkirjoituksessaan yleensä maltillisena, usein jopa revisionistisena pidetty tamperelainen *Kansan Lehti*. Sen päätoimittajana oli toiminut jo vuodesta 1911 Anton Huotari, pitkän linjan sanomalehtimies ja kansanedustaja. ”Sosialistisen Internationaalilin yhden punaisimman puolueen” lähtö mukaan hallitukseen herätti lehden mukaan pahennusta ainakin joissain poliittisesti valveutuneissa työläisissä. SDP oli saattanut itsensä samaan paheksuttavaan tilanteeseen kuin Tanskan, Belgian ja Ranskan veljespuolueet ottaessaan osaa hallitukseen kapitalistisessa valtiossa. Vaikkei arvostelusikaan sitä, oli pääkirjoittajan mukaan pahoiteltava puolueen tunnettujen nimien puuttumista hallituksesta, ne olisivat antaneet hallituskokoomukselle lujemman tuen. Sen sijaan hallitukseen valittujen nimet aiheuttivat sekavia tunteita: porvarillisten lehtien mukaan hallituksessa oli sosiaalidemokraattinen enemmistö, *Työmies* löysi siitä viisi ja *Kansan Lehden* kirjoittaja vain neljä sosiaalidemokraattia. Yhteenvetona *Kansan Lehti* totesi, että koska puolueeneuvoston enemmistö oli nyt kuitenkin kriittisessä tilanteessa katsonut hallitukseen menon välttämättömäksi, ei voitu muuta kuin odotella, mitä tuleman pitää, niin omituiselta kuin hallitukseen meno näyttikin.³¹ Näin selväsanaa uuden hallituksen arvovallan rapauttaminen voi selittyä ainakin osittain *Työmiehen* linjan seuraamisena. Toinen, parempi selitys lienee se, että päätoimittaja Huotarin sijaisena *Kansan Lehdessä* toiminut puolueen radikaalisiipeen kuulunut Lauri Letonmäki laati mainitut pääkirjoitukset.³²

Toisen näkemyksen valitsi viipurilainen *Työ*, jonka mukaan tässä tilanteessa olisi ollut suorastaan rikos, jos sosiaalidemokraatit eivät olisi nähneet tilanteen velvoittavan hallitukseen menoa. Asia olisi ollut toinen, jos SDP olisi jäänyt vähemmistöön edellisissä vaaleissa. *Työn* päätoimittaja ja kansanedustaja Evert Huttunen, joka oli työskennellyt lehdessään jo vuodesta 1907, tunnettiin puolueen oikeistosiiven vahvana hahmona. Hänen lehtensä kanta ei ollut kuitenkaan vastaus *Työmiehen* Valppaan näkemykseen, koska kirjoitukset ilmestyivät samana päivänä, vaan itsenäinen tuen ilmaus hallitukselle. Laajassa pääkirjoituksessaan lehti

vetosi vallitseviin erikoisiin olosuhteisiin, joiden vuoksi vuoden 1906 Oulun puoluekokoukset eivät pätenet. Siksi vetoamiset niihin ja keskinäisten kiistojen herättäminen ”ministerisocialismista” olivat turhia. Sen sijaan oli oltava joustava ja katsottava työväestön kokonaisuutena, sillä jos porvarilliset ryhmät muodostaisivat hallituksen yksin, ne ajaisivat vain omistavan luokan etuja. Lisäksi lehti katsoi senaattiin nimitettyjen porvarillisten jäsenten edustavan puolueittensa vasenta laitaa, joten heidän kanssaan olisi mahdollista saada aikaan työväestölle suotuisia lakeja. Kuitenkaan pääkirjoittaja ei kannattanut kokonaan sosiaalidemokraattista senaattia, jota hän myönsi monen toivon, vaan pelkäsi sellaisella olevan porvariston vastustuksen ja jarrutuksen takia liian suuria vaikeuksia saada aikaan tuloksia. Hieman yllättäen hän kuitenkin totesi muodostetun hallituksen olevan kokoonpanonsa suhteen enemmän porvarillinen kuin sosialistinen, joten porvariston ei tarvinnut pelätä luokkaetu- jensa puolesta! Silti hän uskoi, että eduskuntaenemmistön avulla kokoomussenaatilla oli paremmat mahdollisuudet ajaa työväestön vaatimuksia kuin puhtaasti porvarillisella senaatilla. Lopuksi lehti vetosi, että järjestäytyneen työväestön oli tuettava hallitusta, oltiin sen kokoonpanosta kuinka erimielisiä tahansa.³³

Näin sama ristiriita, joka syntyi hallitusta muodostettaessa puolueuuvostossa, siirtyi puoluelehtien sivuille. Merkille pantavaa kuitenkin on, että suurten kaupunkien lehdistä turkulainen *Sosialisti* ei kommentoinut millään tavalla hallituksen muodostamista. Syinä näyttäisivät olleen ainakin tiukka paneutuminen paikallisiin tapahtumiin ja mahdollisesti näkemuserot asiasta toimituksen sisällä tai lehden hallinnon kanssa. Toinen poikkeus oli oululainen *Kansan Tahto*, jonka päätoimittaja Mäkelin oli puolueuuvostossa esittänyt täysin sosiaalidemokraattisen senaatin muodostamista. Silti hän ei kirjoittanut omasta ehdotuksestaan vaan lähestyi asiaa epäsuorasti kritisoiden pakinoitsijanimimerkillään ”Riitahuhdan Esa” Kullervo Manneria, joka oli juuri valittu eduskunnan puhemieheksi. Mäkelin arvioi hänen tekevän saman virheen kuin monet muut työväestön palvelukseen siirtyneet ylioppilasnuoret: oli paavillisempi kuin paavi itse, jyrkempi

kuin työläisjoukot ja pyrki korvaamaan luonnollisen luokkatietoisuuden puutetta ”sanaräikeydellä”. Mäkelin ei tuntunut juurikaan arvostavan Manneria lehtimiehenä ja toivoi vielä, että ”jyrkkää suuntaa sokean tuijottavasti etsiä tahtova marxilaistauti nyt kerta kaikkiaan jäisi sinne puhemiehen tuolille” luvaten kuitenkin työväen tuen hänelle.³⁴ Näin ankariin moitteisiin ei vanhojen poliittisten erimielisyyksien lisäksi voinut olla vaikuttamatta Mannerin ja Kuusisen toiminta hallitusneuvotteluissa.

Suurimpien kaupunkien puoluelehdet pääsivät kommentoimaan Tokoin senaattia tuoreeltaan, koska ne olivat yleensä paremmin informoituja ja varsinkin koska ne ilmestyivät tiheämmin kuin maaseutulehdet. Näistä vaasalainen *Vapaa Sana* siteerasi otteita sekä *Työmiehen* että *Työn* edellä mainituista pääkirjoituksista ja asettui sitten selvästi *Työn* kannalle selittäen, että Oulun puoluekokouksen päätökset eivät olleet ajankohtaisia ”tällä suurella historiallisella hetkellä”, jolloin työväenluokan oli valvottava etujaan myös hallituksessa. Luottamusta hallituksen toimiin oli lehden mukaan luvassa kuitenkin vain niin kauan kuin sen teot olivat maalle ja työväestölle hyödyllisiä, olkoonkin, että mukana oli myös yksi eteläpohjalainen senaattori, Matti Paasivuori.³⁵

Työn ja *Vapaan Sanan* linjoilla olivat myös mikkeliäinen *Vapaus*, hämeenlinnalainen *Hämeen Voima ja* porilainen *Sosiaalidemokraatti*, joka lisäksi kysyi, miksi senaattorilistalta ei löytnyt Kuusisen, Mannerin tai Valppaan nimeä. Lehti kritisoi Valpasta halusta vaatia aina itselleen etuoikeutta määrätä, miten työväenliikkeen tulisi toimia, vaikka joukkoliikkeessä sellainen menettelytapa oli mahdoton.³⁶ Hieman kahden vaiheilla asiassa keikkui kuopiolainen *Savon Työmies* todetessaan, että puolueen sisällä tulisi esiintymään mielipiteenvaihtoa menettelytapakysymyksessä. Kun kaikesta päätellen uuden senaatin synnytystuskat olivat olleet ankarat, oli lehden mielestä lohdullista nähdä, että hallituksessa oli edes muutama tunnettu ja työväen luottamusta nauttiva nimi. Silti lehden tuki ei ollut kovin vahva: ”Mutta miten on käsitettävää, että tänä kohtalokkaana aikana tuli hallitukseen myöskin miehiä, joitten taakse ei tahtoisi mikään tunnetuista puolueista käydä?”³⁷

Sorretun Voiman päätoimittaja ja kansanedustaja Onni Tuomi oli ollut hallitusta muodostettaessa Valppaan kannalla, mutta siitä huolimatta hän tyytyi pakinassaan ympäröyvästi toteamaan, että lähitulevaisuus antoi pätevän vastauksen senaatin asemaan.³⁸ Vaasalainen *Österbottens Folkblad* kirjoitti lyhyesti, että sosiaalidemokraattien oli pakko ottaa hallitusvastuu, kun porvarilliset puolueet eivät siihen suostuneet sosiaalidemokraattien eduskuntaenemmistön takia.³⁹ Muiden pienten kaupunkien lehdistä kotkalainen *Eteenpäin* ja lappeenrantalainen *Kansan Ääni* eivät kommentoineet koko hallituskysymystä. Niiden ongelmana oli, että ne ilmestyivät *Työn* katveessa ja joutuivat koko ajan kamppailemaan levikkialueestaan sitä vastaan eivätkä näin pystyneet tai halunneet profiloitua yhtä voimakkaina mielipiteenmuodostajina.

Senaatin ohjelmasta tai sen toteuttamisesta puoluelehdet kirjoittivat yllättävän vähän. SDP:n kesäkuun puoluekokouksen jälkeen *Kansan Lehti* totesikin, että puoluelehdet olivat suhtautuneet ”sekasenaattiin” verrattain vaiteliaasti koko sen olemassaolon ajan.⁴⁰ Ohjelmaa kommentoivissa lehdissä hahmottui erilaisia painotuksia: yhden mukaan senaatin tärkeimpänä tehtävänä oli laajentaa ja kehittää Suomen valtiollista itsehallinto-oikeutta,⁴¹ ja toisen mukaan pääasiana oli pidettävä kauan myöhässä olleiden ja työväestölle tärkeiden yhteiskunnallisten ja sosiaalisten uudistusten täytäntöönpanoa.⁴² *Työmies*, pääkirjoittajana Manner, oli kriittinen sen suhteen, että senaatin ohjelma näytti sisältävän maksimaalisesti vain sen, mistä sosialistiset ja porvarilliset senaattorit olivat päässeet yksimielisyyteen. Näin se oli monin paikoin ylimalkainen ja luettelomainen, jolloin se jäi epäselväksi ja alttiiksi riitaisille tulkinnoille. Loppujen lopuksi kirjoittaja totesi myönteiseen sävyyn, että epämääräisyyksistään huolimatta senaatin ohjelma sisälsi kuitenkin melkoisen määrän kansanvaltaiseen kehitykseen ja kansan taloudelliseen ja henkiseen edistykseen tähtääviä uudistussuunnitelmia sekä lupauksia, jotka tosin toteutuisivat vain työväenluokan voimakkaalla tuella.⁴³

Suoraa kritiikkiä antoi *Kansan Tahto* todetessaan, että antamalla rukouspäiväjulistuksen senaatti nöyristeli kirkkoa, jonka uskonnollista pimitystä vastaan työväenliike oli taistellut koko olemassaolonsa ajan.⁴⁴ Kiukkuinen oli myös *Hämeen Voima* kysyessään, miten ”Suomen senaatti, josta on muka puolet sosiaalidemokraatteja”, ehdotti uusiksi kuvernööreiksi ja poliisimestareiksi vain upseereita, jotka eivät tienneet alueensa asioista mitään.⁴⁵

Syitä senaatin ohjelman ja työn arvioinnin vähäisyyteen voi nähdä olevan useita. Muut keskeiset tapahtumat, kuten eduskunnan kokoontuminen huhtikuun alussa ja puoluekokous kesäkuussa, veivät lehtien huomiota ja toimitusresursseja. Lisäksi laajempaa merkitystä kantaneet paikalliset kriisit, kuten kamppailu vallan jakamisesta kunnallishallinnossa ja maatalouslakot, suuntasivat lehtien katseen niihin. Toisaalta Tokoin senaatin työ oli enemmän hallinnollisista yksityiskohdista huolehtimista kuin poliittisten päätösten tekemistä. Se ei ollut todellinen hallitus vaan hallintoelin. Lisäksi sosiaalidemokraattisen puolueen omaksuma puolittainen oppositioasema suhteessa hallitukseen aiheutti sen, että Tokoin mukaan puoluetoimikunnalla ja hallituksen sosialistisenaattoreilla ei ollut mitään yhteisiä neuvotteluja poliittisista kysymyksistä.⁴⁶ ”Vallan painopiste oli kaikkialla muualla: eduskunnassa ja Pietarissa, vieläpä levottomien kansanjoukkojen käsissä”, kuvasi sanomalehtimiehenä uransa aloittanut senaattori Väinö Tanner hallituksen voimattomuutta.⁴⁷ Tämä heijastui myös puolueen lehdistöön vähäisinä odotuksina ja kannanottoina senaatin mahdollisuuksiin ratkoa nopeasti elintarvike- tai muita ongelmia.

Hallituksen muodostamiskysymykseen palattiin vielä puoluekokouksessa kesäkuussa 1917, kuten puoluetoimikunta oli luvannut ja Kuusinen, Manner sekä useat lehdet olivat vaatineet. Ennen kokouksen alkua *Työmies* ennakoi, että kysymys tulee jakamaan mielipiteitä puolesta ja vastaan, koska ensimmäisen kerran puoluetoimikunnan ja puolueuuevoston luvalla sosiaalidemokraatteja meni mukaan porvarilliseen hallitukseen. Valtiollinen tilanne oli lehden mielestä epämääräinen, koska elettiin tavallaan vallankumouksen keskellä mutta tavallaan kuitenkin

”laillisissa oloissa”, ja siksi varovaisuutta ja harkintaa tarvittiin päätöksiä tehtäessä entistä enemmän.⁴⁸

Puoluekokouksessa hallitusasia lähetettiin menettelytapavaliokuntaan, jonka 11 jäsenestä peräti seitsemän oli lehtimiehiä. Yksimielisyyteen tilannearviossa ei päästy, vaan valiokunnan lausuntoon esitettiin eriävä mielipide. Kuusisen johtamaan kuuden hengen enemmistöön kuuluivat lehtimiehistä *Työn* Ali Aaltonen⁴⁹ ja sortavalalaisen *Päivän Tiedot* -lehden päätoimittaja Julius Nurminen. Enemmistö esitti, että hallitukseen osallistuminen poikkeuksellisissa oloissa oli hyväksyttävää, mutta se oli katsottava tilapäiseksi jo siitäkin syystä, että kysymystä Suomen korkeimman vallan haltijasta ei ollut ratkaistu. Myöskään täyttää tukea senaatille ei luvattu, vaan sosiaalidemokraattisella eduskuntaryhmällä oli oikeus kannattaa tai olla kannattamatta sitä sen mukaan kuin työväestön edut vaativat. Puolueen lehtien oli ehdotuksen mukaan valvottava tarkasti ja arvosteltava senaatin toimintaa, ja tarvittaessa työväestön oli painostettava sitä itselleen edulliseen toimintaan. Lausuntoehdotuksessa tunnustettiin epäsuorasti, että työväestön suora toiminta esimerkiksi kahdeksantuntisen työpäivän saavuttamiseksi ei ollut täysin puolueen tai ammattijärjestön hallinnassa: ”sos. dem. puolue ei ole sen tähden, että joitakin sosialisteja kuuluu hallitukseen, edesvastuussa niistä epäkohdista, häiriöistä tai mahdollisista levottomuuksista”, joita kapitalistinen järjestelmä synnyttää.⁵⁰

Eriävän mielipiteen menettelytapavaliokunnan lausuntoon esittivät Valpaaan johdolla viisi jäsentä, joista toimittajia olivat Onni Tuomi ja *Kansan Lehden* Väinö Vankkoja. Vähemmistöön kuului myös Salin, joka tosin yhtyi vain vastaesityksen ensimmäiseen argumenttiin, jonka mukaan Venäjän väliaikaisella hallituksella ei ollut oikeutta nimittää Suomen senaattia. Toisen argumentin mukaan puoluetoimikunnan toimesta ja luvalla tapahtunut senaattiin meno oli vastoin vuoden 1906 Oulun kokouksen päätöstä, jonka mukaan sosiaalidemokraatti ei voi mennä hallitukseen ilman puoluekokouksen lupaa. Omassa puheenvuorossaan Valpas katsoi, että hallituskysymyksessä ja sen jälkeisessä politiikassa oli näytellyt suurta osaa ”yksityinen klikkipolitiikka”.

Lopulta valiokunnan lausunto hyväksyttiin kokouksessa selvällä enemmistöllä äänin 70–37.⁵¹

Puoluekokouksen valitsemasta toimeenpanoelimestä, puolue-toimikunnasta, tuli hyvin toimittajavaltainen: Manner, Kuusinen, Edvard Gylling ja Yrjö Sirola, joiden juuret olivat vahvasti *Työmiehessä*, sekä Wiik *Arbetetista*. Vain kaksi jäsentä ei ollut toimittajataustaisia.⁵² Kokonaisuudessaan kokous muodostui tappioksi Valppaalle, joka jäi syrjään puoluejohdosta. Erimielisyys myös rikkoi lopullisesti hänen ja Kuusisen välit.⁵³ Tämän jälkeen Valpas kirjoitti entistä harvemmin lehteensä, mutta Kuusisen kirjoituksia ja eduskuntapuheita julkaistiin kaikesta huolimatta edelleen pääkirjoituksina, todennäköisesti siksi, että Manner toimi nyt tosiasiallisena päätoimittajana *Työmiehessä*.

Hallitukseen menon kriitikoista *Kansan Lehden* kanta oli puoluekokoukseen mennessä liehtynyt: ”Hallitukseen osanotto lienee katsottava vallankumouksen aiheuttaneista oloista johduneeksi välttämättömyydeksi.” Lehden mukaan ”seksenaatin” työn arviointi jäi puoluekokouksessa vähälle, kun keskityttiin vain sen muodostamiseen. Siksi senaatin hyöty työväestölle jouduttaisiin arvioimaan myöhemmin, jos siinä on ”niin paljon sosialidemokraatteja kuin väitetään”. Puoluekokouksen parhaaksi päätökseksi hallituksen suhteen lehti arvioi, että jos hallituksen toiminta ei tyydyttäisi tai porvaristo äänestäisi eduskunnassa työaika- ja kunnallislait nurin tai lepäämään, oli yhteistyö senaatissa lopetettava.⁵⁴

Puoluelehtien debatti hallituksen muodostamisesta jäi kuitenkin melko lyhytaikaiseksi, eikä aihe herättänyt myöskään suurta polemiikkia porvarillisissa lehdissä. Paljon hallituskysymystä kärkevämpi väittely puoluelehdissä käytiin huhti-kesäkuussa 1917. Silloin kiisteltiin laillisuuskiistasta eli siitä, oliko työväenliikkeellä oikeus käyttää joukkovoimaa poliittisten tavoitteiden kuten kunnallisen vaikutusvallan saavuttamiseen, vai oliko tyydyttävä odottamaan uusien lakien säätämistä.

Laillisuus vai oikeudenmukaisuus: kunnallishallinnon demokratisoiminen

Venäjän maaliskuun vallankumouksen jälkeisten kuukausien keskeiset ratkaisemattomat sisäiset ongelmat olivat kunnallishallinnon demokratisoiminen sekä järjestysvalta- ja elintarvikekysymys. Ne nivoutuivat toisiinsa, sillä ilman mahdollisuutta osallistua kunnalliseen päätöksentekoon työväestö ei kyennyt juurikaan vaikuttamaan demokraattisin keinoin järjestyksenpidon tai elintarvikeongelman paikalliseen ratkaisemiseen. Kunnallisen hallinnon epädemokraattisuus eli äänien määrä suhteessa kunnalle maksettuihin tuloveroihin johti paikallisessa politiikassa tilanteeseen, jossa valtuustojen jäsenistä työväestöä oli vain kolme prosenttia, puolet vähemmän kuin aatelisia. Kun työväestö oli kuitenkin kaupungeissa usein enemmistönä ja porvaristo ei halunnut luopua ääniasteikosta, sai paikallisvalta poliittisesti väritetyn luokkaluonteen, ja siitä tuli julkisuudessa näkyvin luokkayhteiskunnan symboli.⁵⁵

Kunnallishallinnon demokratisointia oli sysätty liikkeelle jo vuonna 1908 eduskunnassa hyväksytyllä lailla. Se oli kompromissi porvarillisten puolueiden ja sosiaalidemokraattien kesken, eikä tyydyttänyt viime mainittuja. Lopulta se jäi vahvistamatta Pietarissa. Keväällä 1917 se ei enää kelvannut SDP:lle, vaan *Kansan Lehden* päätoimittajan Anton Huotarin johdolla laadittiin eduskuntaesitys, joka pohjautui vuoden 1914 valtiopäivillä tehtyyn SDP:n esitykseen. Sen keskeinen ajatus oli kunnallishallinnon kansanvaltaistaminen, ja kun sosiaalidemokraateilla oli enemmistö eduskunnan kunnallisvaliokunnassa, saatiin lakien sisältö heidän tavoitteittensa mukaiseksi. Keskeisiä kohtia olivat yleinen ja yhtäläinen äänioikeus 20 vuotta täyttäneille, mahdollisuus turvautua kansanäänestykseen, määräänemmistösäädösten poistaminen ja lähes olematon valtion valvonta.⁵⁶

Kunnallishallinnon demokratisoimista työväenliikkeessä kiirehti sekä tunne vaikutusvallan puutteesta että kokemus, joka oli saatu vuoden 1905 jälkeen: pelättiin, että tilaisuus uudistuksiin voisi jäädä lyhytaikaiseksi, ja siksi oli käytettävä aika hyväksi,

ennen kuin hallituksen asema Venäjällä taas vahvistuisi.⁵⁷ Vaikka puolueen virallisen politiikan mukaan oli odotettava kunnallislaikien voimaantuloa, ei useissa kaupungeissa oltu enää kärsivällisiä, varsinkin kun mahdolliset kunnallisvaalit olisi saatu järjestettyä vasta loppuvuodesta. Helsingissä, Viipurissa ja lähes kaikissa pienemmissä kaupungeissa taivuttiin puolueen linjaan, mutta suurista kaupungeista Tampereella, Turussa sekä pienemmissä Porissa ja Raumalla ei jääty odottelemaan.

Tampereella ammattiosastot muodostivat Tampereen Työväenjärjestöjen Johtavan Komitean, joka vaati huhtikuun alussa valtuuston paikkojen enemmistön luovuttamista järjestäytyneelle työväelle. Vaatimusta perusteltiin vetoamalla demokratian periaatteisiin, olivathan sosiaalidemokraatit saaneet Tampereella 59 prosenttia äänistä vuoden 1916 eduskuntavaaleissa. *Kansan Lehti* perusteli asiaa myös siten, että vaikka Tampereen valtuusto oli laillinen, niin se ei ollut oikeudenmukainen eikä työväestöllä ollut mitään laillista keinoa syrjäyttää sitä. Näin työväestön oli turvaututtava laittomuuteen saadakseen kunnallishallinnon lailliselle pohjalle.⁵⁸

Kun sovittelaan hälytetty sosiaalidemokraattinen kuvernööri K. A. Saarinen vaati, että valtuuston demokratisoimisen oli tapahduttava laillisia muotoja noudattaen, päädyttiin nostamaan valtuutettujen määrä 60:een, josta sosiaalidemokraatit saisivat 32 paikkaa. Tämä edellytti vielä 14 porvarillisiin puolueisiin kuuluvan valtuutetun eroa. Porvaripuolueissa sekä osassa kaupungin porvarillisia lehtiä epäiltiin toimenpiteen laillisuutta ja syytettiin *Kansan Lehteä* anarkiasta, pakkovallasta ja laittomuudesta. Tähän lehti vastasi, että työväestön oli taisteltava porvarillista laillisuutta vastaan ja että vasta kun kaikille kansalaisille oli saatu samat oikeudet ja velvollisuudet, voitiin puhua oikeasta laillisuudesta.⁵⁹

Dilemma laillisuuden ja oikeudenmukaisuuden välillä synnytti vilkkaan debatin SDP:n lehdistössä. *Savon Työmies* viittasi Tampereen esimerkkiin eikä halunnut odottaa uusia lakeja, koska esimerkiksi elintarvikekysymyksen hoitoa ei voitu jättää vain porvariston käsiin jo yhteiskuntarauhankin takia. Lehti korosti

kuitenkin, että vallanjako Tampereella oli tapahtumassa laillisesti.⁶⁰

Vankimmin *Kansan Lehden* tulkintaa oikeasta menettelytavasta nousivat vastustamaan *Vapaa Sana* ja *Arbetet*. Ensimmäinen käytti kautskylaisittain teoreettisena perustelunaan sitä, että Suomen kehitystaso ei vastannut vielä yhteiskunnallista vallankumousta ja tämän vuoksi ei voitu vielä aikoihin puhua proletariaatin diktatuurista. Siksi oli käytettävä vain parlamentaarisia keinoja. Näin lehti tuomitsi kunnallisen vallan suhteen kaikki ”välittömät” toimet, jotka ”joku, ennen revisionistinisiksi luokiteltu lehti” oli hyväksynyt. *Arbetet* vaati, että jokaisen ajattelevan työläisen oli päättäväisesti vastustettava *Kansan Lehden* saarnaamaa ”laittomuuden evankeliumia”. Se painotti, että Suomella oli maailman demokraattisin kansanedustuslaitos ja sen tahtoa noudattava hallitus, joten syksyyn mennessä maassa olisi laillisesti säädetyt uudet kunnallislait. Siksi lehden mielestä kaikki vallankumouksellinen toiminta oli vastuutonta ja hyödytti vain porvaristoa. Samoilla linjoilla mutta enemmänkin taktisista syistä oli *Työ*. Se arveli, ettei työväestön olisi viisasta tunkea itseään kuntien johtoon näin vaikeana aikana ja että porvaristo sitä paitsi tekisi mahdollisuuksiensa mukaan haittaa näin muodostetuille valtuustoille.⁶¹

Kun kysymys vallanjaosta Tampereella ei edennyt valtuuston viivyttelyn takia, antoi avoin työväenkokous uhkavaatimuksen: jos neljässä päivässä ei tehdä aikaisemmin sovittua ratkaisua, työväestö ottaa kunnallisen vallan kokonaan käsiinsä. Nyt tilanne oli niin vakava, että senaattori Tokoi saapui Tampereelle. Siellä hänelle selvisi, että työväenjärjestöjen johto oli valmis kompromissiin, mutta joukot eivät.⁶²

Samana päivänä, kun uhkavaatimuksen määräaika täyttyi, antoi *Kansan Lehti* laajan alakerta-artikkelin verran tilaa *Työmiehen* toimitussihteerin Yrjö Sirolan kirjoitukselle ’Laillisuus ja me’. Vaikka kaikki voimassa olevat lait olivatkin luokkalakeja, ei niitä Sirolan mukaan voitu vallankumouksen tullen noin vain mitätöidä, vaan oli noudatettava työväenluokan menettelytapaa. Sillä hetkellä se tarkoitti sitä, että työväenjärjestöjen joukkovoi-

man tukemana eduskunta ajaa kunnallislait nopeasti läpi ja saa ne vahvistetuksi. ”Laillisuus ei ole aivan joutava kappale yleensäkään, eikä Suomessa erittäin”, kirjoittaja totesi ja varoitti peitelysti, että jos työväestö ei nyt noudattaisi vanhaa kunnallislakia, se ei voisi vaatia porvaristoa noudattamaan uutta.⁶³

’Kunnallinen vallankumous Tampereella’ otsikoi *Kansan Lehti*, kun kireä tilanne lopulta laukesi vaadittuun 14 kaupunginvaltuutetun eroon. Vaikka epätavalliset toimet suoritettiin laillisia muotoja noudattaen, valittivat muutamat Ruotsalaisen puolueen valtuutetut kuvernöörille ja edelleen senaattiin estäen sopimuksen toteuttamisen toistaiseksi. Vaikka työväenjärjestöt uhkasivat tämän takia jopa koko hallinnon haltuunotolla työväen käsiin, ei mihinkään toimenpiteisiin ryhdytty. *Kansan Lehden* toimittaja Lauri Letonmäki totesikin puheessaan työväenkokouksessa 20.5.1917, että työväellä oli tärkeämpääkin tekemistä kuin jatkaa jo voitettua taistelua. Siksi valtuustoa oli painostettava asia asialta työväenjärjestöjen kannan mukaisiin päätöksiin ja hallittava näin porvariston kautta.⁶⁴

Puolueen pääorgaani *Työmies* ei ollut ottanut kantaa Tampereen tapahtumiin, mutta kriisin ratkettua se kirjoitti: ”Sosialidemokraattiselta kannalta katsoen ei siis voi olla mitään laittomuutta siinä, että työväestö, toimimalla järjestetysti ja yhteisissä kokouksissaan tehtyjen päätösten perusteella, ottaa käsiinsä sen vallan, joka sille lukumääränsä nojalla yhdyskunnassa kuuluu. Näin menetellessään sillä on puolellaan siveellinen laki ja oikeus.” Lehti kiirehti kuitenkin uusia kunnallislakeja, koska kunnallishallinnon epädemokraattisuus esti elintarvikeasioiden tehokkaan hoitamisen. Siksi kirjoittaja paheksui sekä porvaristoa, joka kiivaili hänen mukaansa vain nykyisen hallinnon laillisuuden puolesta, että senaattia ja varsinkin Tokoita siitä, että senaatilla ei ollut kunnallishjelmaa ja näin asia jätettiin eduskunnan sosiaalidemokraattisen ryhmän hoidettavaksi.⁶⁵

Tampereen sovintoratkaisu ei kuitenkaan lopettanut suoraa toimintaa kamppailussa kunnallisesta vallasta vaan toimi paremminkin esimerkkinä. Raumalla sosiaalidemokraattinen kunnallisyjärjestö vaati toukokuun alussa lyhyen määräjän kulu-

essa puolta valtuustopaikoista ja puheenjohtajan paikkaa, vaikka sillä ei eduskuntavaalien tuloksen perusteella olisi ollut oikeutta enemmistöön. Kaupungin porvarillisissa piireissä vaatimusta ymmärrettiin, mutta laillisista muodoista haluttiin pitää ehdottomasti kiinni ja näin esitettiin Tampereen mallin mukaista valtuuston laajentamista. Valtuustokäsittelyä vauhdittamaan oli paikalle saapunut 600 henkeä, jotka piirittivät valtuustosalin. Koska valtuuston ehdotus ei olisi heti tuonut sosiaalidemokraateille vaadittua enemmistöasemaa, he ryhtyivät kunnalliseen yleislakkoon 7.5. alkaen.⁶⁶ Porissa sen sijaan vallan uusjako tapahtui sovussa. Välttääkseen Rauman tapahtumat porvarilliset puolueet suostuivat työväenjärjestöjen vaatimuksiin. Myöntyväisyyteen vaikutti myös se, että vaikka sosiaalidemokraatit olivat saaneet Porissa 55 prosenttia äänistä vuoden 1916 eduskuntavaaleissa, he vaativat vain puolta valtuustopaikoista.⁶⁷

Rauman tapahtumat aloittivat sosiaalidemokraattisessa lehdistössä uudelleen kiihkeän keskustelun selvästi poliittisen lakon käyttämisen oikeutuksesta työväen etujen ajamiseen. Porilainen *Sosiaalidemokraatti* ymmärrettävästi suhtautui myönteisesti raumalaisten ja porilaisten vaatimuksiin ja syytti porvaristoa ”paperilaillisuudesta” sen viivyttäessä uudistuksia. Siksi työväestön oli pyrittävä itse ottamaan joukkotoiminnalla se, mitä oli saatavissa, ja vahvistaa näin saavuttamansa asemat myöhemmin lailla. Lehti arvosteli myös epäsuorasti sosiaalidemokraattista eduskuntaryhmää kunnallislakien hitaasta etenemisestä eduskunnassa, koska se lisäsi työläisjoukkojen hermostuneisuutta ja tyytymättömyyttä.⁶⁸ Näin pääkirjoittaja samalla ilmaisi huolensa hallitsemattoman liikehännän lisääntymisestä naapurikaupungissa.

Saman huolen jakoi *Kansan Tahto* todeten, että Tampereen ja Rauman tapahtumat eivät olleet mitään satunnaisia ilmiöitä vaan saattoivat lisääntyä, jos kunnallislakeja ei saada pian voimaan. Rauman yleislakkoon lehti suhtautui kielteisesti pitäen sitä varoittavana esimerkkinä kuohunnasta, joka voi olla turmiksi koko maalle ja jopa työväenluokalle. Täyslaidallisen ampui *Hämeen Voima*: ”Se on mielestämme täysin anarkistinen korpilakko, jonka päämääränä on selvä laittomuus.” Kantaansa lehti

argumentoi sillä, että vallankumous oli ohi ja nyt vallitsi laki. Siksi työväestö ei saanut ryhtyä lakkoihin, joiden päämäärät sotiivat olemassa olevia lakeja vastaan, vaan uudistuksiin tuli pyrkiä laillista tietä ja vanhaa kunnallislakia kunnioittaen.⁶⁹

Tämä *Hämeen Voiman* jyrkkä laillisuuskanta ei kelvannut *Kansan Lehdelle*. Se lausui, että lakimiesten ja korkeiden virkamiesten mukaan raumalaisten vaatimukset voitaisiin toteuttaa lakia noudattaen, mutta huomautti myös, ettei työväestön silti pitäisi aina noudattaa ”luokkalakeja”. Jos kalliiksi käyvä lakko venyisi edelleen ilman ”oikeutettua ja laillista” tulosta, raumalaisten olisi ryhdyttävä ”kaiken kunnallisen vallan valtaamiseen työväen käsiin ja sen pitämiseen työväen käsissä uusien kansanvaltaisten kunnallislakien voimaansaattamiseen asti”.⁷⁰ Lehden kanta ei siis ollut muuttunut Tampereen tapahtumien jälkeen, olivathan tamperealaiset uhanneet kuukautta aikaisemmin samalla toimella.

Sosiaalidemokraattisen puolueen johto oli ollut hiljaa suoran toiminnan oikeutuksesta kunnallisen vallan valtaamisessa aina Rauman tapahtumien pitkittymiseen saakka. Lopulta puoluesihteerin Matti Turkin otti asiaan varovasti kantaa *Työmiehessä* julkaistussa artikkelissaan ”Nykyinen taistelu kunnallisesta vallasta”. Siinä hän toisaalta ymmärsi, että kuntien huono elintarvikeasioiden hoito oli katkeroittanut ihmisiä niin, että ei haluttaisi odottaa uusia kunnallislakeja, mutta toisaalta vetosi työväestön malttiin. Hänen mielestään ei nimittäin olisi viisasta ottaa vastuuta elintarvikeasioiden hoidosta eikä muista kuntien ongelmista, jotka porvaristo oli itse toiminnallaan aiheuttanut. Siksi olisi odotettava syyskesällä pidettäviä kunnallisvaaleja. Artikkelinsa lopuksi Turkki teki yhteenvedon: siellä missä työväestö oli ottanut osan kunnallisesta vallasta, se oli pidettävä, ja siellä missä taistelu vallasta oli vasta aloitettu, se oli käytävä voitokkaaseen loppuun, mutta uusia ei pitänyt enää aloittaa.⁷¹ Kirjoitus heijasteli selkeästi puoluejohdon epämääräistä suhtautumista tapahtumiin: tuomita ei voitu eikä ehkä haluttukaan, mutta määrätietoisien ohjeistuksen sijasta kannattajakunnalle tarjottiin rauhoittavaa viestiä demokraattisten keinojen paremmuudesta tulevien vaalien kautta.

Laillinen vallankumous.

Ulkoparlamentaaristen keinojen käytön hyväksyttävyyden kunnallisen vallan haltuunotossa puhutti sosiaalidemokraattista lehdistöä keväällä 1917. Pilalehti Kurikka irvaili lakipykäliin takertumisen tukahduttavan vallankumouksen. Kuva: Kurikka 15.5.1917, 4.

Turkian vetoamus maltista ei näytä vaikuttaneen puolueen veteraaniin Eetu Saliniin, jonka pääkirjoitus *Sosialidemokraattissa* herätti varmasti eniten huomiota niin sosiaalidemokraattisessa kuin porvarillisessa yleisössä Rauman tapahtumiin liittyen. Kirjoituksensa aluksi hän kritisoi voimakkaasti *Hämeen Voiman* näkemystä. Hänen mielestään kunnallislakien läpiajo pienen eduskuntaenemmistön turvin tulisi olemaan vaikeaa, ja vaikka ne eduskunnassa hyväksyttäisiinkin, porvaristo voisi väliaikaisen hallituksen avulla saada ne estetyksi Pietarissa. Koska Salinin mukaan köyhälistön usko lainsäädäntötyöhön oli mennyt (!), täytyi sen tarttua viimeiseen keinoon. Tämä keino oli valankumous, joka ei ollut anarkiaa vaan ”ainoastaan väkivaltaista yhteiskunnallista uudistusta, laillisen kehityksen kiirehtimiseksi”. Hänen mukaansa työväki kyllä myönsi lakien kunnioittamisen tärkeyden, mutta silloin lakien täytyi olla sellaisia, että niitä voitiin kunnioittaa.⁷² Mitä Salin varsinaisesti tarkoitti väkivaltaisella uudistuksella jäi epäselväksi, mutta tällä sanavalinnallaan hän sai porvarilliset lehdet varmasti kimppuunsa, eikä se tietenkään ilahduttanut sosiaalidemokraattisen puolueen johtoakaan.⁷³ On myös arvioitu, että Salinin henkilökohtainen käynti Raumalla esittämässä mielipiteitään syvensi konfliktia osapuolten välillä. Siitä huolimatta Rauman kunnallislakko saatiin Tokoin välityksellä päättymään kaksi viikkoa kestettyään. Tuloksena oli Porin mallinen kompromissi, jossa työväestön oli lopulta tyydyttävä siihen, mitä alun perin oli tarjottu.⁷⁴

Näin tilanteen arveltiin jo rauhoittuneen, mutta Turussa puhkesi 29.5. palokunnan asemaan liittyneen riidan seurauksena kunnallinen yleislakko, jolle paikallinen venäläinen työ- ja sotamiesneuvosto lupasi tukensa. *Sosialisti* oli jo kuukautta aikaisemmin vaatinut Tampereen tapahtumien innostamana kunnallishallinnon pikaista uudistamista odottamatta asiaa koskevien lakien valmistumista. Perusteluksi välittömälle toiminnalle lehti esitti, että työväen lukumäärä Turussa edellytti sille puolta paikoista. Edellisten eduskuntavaalien tuloksen valossa tämä ei pitänyt alkuunkaan paikkaansa, sillä SDP oli saanut siellä vain 38 prosenttia äänistä.⁷⁵ Vaatimuksen taustalla olikin Turun valtuus-

tossa pitkään jatkunut ruotsinkielisen vähemmistön johtoasema, joka oli jarruttanut poliisilaitoksen uudistamista ja työväestön vaatimusta tasavertaisesta asemasta elintarvikelautakunnassa. Niinpä kaupungintalo piirrettiin ja sisällä istuville valtuutetuille luettiin sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestön kirjelmä, jossa ilmoitettiin, että elleivät sosiaalidemokraatit saisi enemmistöä valtuustopaikoista, he ottaisivat seuraavana päivänä käsiinsä koko kaupungin hallinnon.⁷⁶

Tässä tilanteessa *Kansan Lehti* ei malttanut olla irvailematta Turun toiselle työväenlehdelle *Arbetetille* sen aikaisemmasta suoran toiminnan kieltäneestä kannasta. Lauri Letonmäen alakertakirjoituksessa 'Yleislakko Arbetetin kotikaupungissa' kunniansa saivat kuulla myös *Vapaa Sana*, *Hämeen Voima* ja *Työ*, joiden mielipiteet vastasivat Letonmäen mukaan porvarillisten lehtien kantaa kunnallisasiasta. Kun *Arbetet* oli vedonnut sosiaalidemokraattisen eduskuntaenemmistön kykyyn saada aikaan uudet kunnallislait syksyyn mennessä, niin se kirjoittajan mukaan unohti, että porvarillisella vähemmistöllä oli mahdollisuus äänestää sosiaalidemokraattien ajamat lait lepäämään. Siksi ne voitiin saada aikaan vain pakottamalla porvaristo luopumaan vastustuksestaan parlamentin ulkopuolisilla keinoilla: "Pitääkö se selittää juuri *Arbetetille*, joka aikaisemmin on asustanut puolueen vasemmalla siivellä?" Kunnallista yleislakkoa varapäätoimittaja ei kuitenkaan pitänyt ilahduttavana asiana vaan välttämättömänä pahana.⁷⁷

Turun 36 tuntia piirittynä pidetty valtuusto pysyi kuitenkin taipumattomana painostuksen edessä. Siksi kuvernööri pyysi 31.5. apua senaatilta, ja kaupunkiin saapui kolme senaattoria Tokoin johdolla sekä lisäksi prokuraattori P. E. Svinhufvud. Yön yli kestäneiden neuvottelujen jälkeen lakko päätettiin lopettaa 1.6.1917. Sosiaalidemokraatit saivat läpi palokuntaa koskevat vaatimuksensa, mutta kunnallisesta edustuksesta ei päästy sopimukseen, ja sosiaalidemokraatit jäivätkin valtuuston ulkopuolelle sisällissodan puhkeamiseen saakka. Lakon lopettamisesta ei kuitenkaan oltu yksimielisiä, sillä uudet, nuorempaa polvea edustaneet kunnallisjärjestön jäsenet vihjailivat Tokoin sovittelun jäl-

keen jopa petoksesta.⁷⁸ Lakon päätyttyä *Sosialisti* riemuitsi koko sivun levyisellä otsikolla 'Työväki voittanut asettamansa vaatimukset yleislakolla.'⁷⁹ Uutisessaan 'Kuka voitti Turun lakossa' *Kansan Lehti* totesi, että porvarillisten lehtien mukaan porvaristo voitti ja *Sosialistin* mukaan taas työväestö, mutta *Kansan Lehden* oma tuomio oli tyyli: tosiasiaa työväestö hävisi, koska valtaan Turussa jäi porvaristo.⁸⁰

Kunnallislakon jälkipuinnissa porvarilliset sanomalehdet olivat yksimielisiä. Kyseessä oli "täydellinen anarkistinen kapinaliike", joka neljän päivän aikana merkitsi laittomuutta, hillitöntä väkivaltaa ja kansalaisvapauksien julkeata sortoa. Tiedot Turusta "ovat olleet sitä laatua, että niistä kuullessaan luulisi kerrottavan rosvojuttuja jostain Afrikan neekeritasavallasta". Koska tapahtumia kaupungissa oli johtanut sosiaalidemokraattinen kunnallisjärjestö, sälytettiin vastuu SDP:lle ja sen eduskuntaryhmälle, jotka eivät olleet tuominneet laittomuuksia vaan kulkivat "puhutaan anarkian tietä". Lakon varsinaista syytä, kamppailua kunnallisesta vallasta, porvarilliset lehdet eivät pääkirjoituksissaan maininneet. Kiitokset lakon lopettamisesta *Turun Sanomat* kuitenkin osoitti erityisesti Tokoille.⁸¹

Osoituksena siitä, että "anarkia" jäi melko vähäiseksi, *Turun Sanomat* esiintyi jo seuraavana päivänä hyvin sovinnollisesti: "Yleiseltä kannalta on välttämätöntä että palataan niin nopeaan kuin suinkin mahdollisimman rauhallisiin oloihin, että mielet pääsevät tyyntymään." Sovinnon merkiksi lehti vielä kehotti maksamaan palokuntalaisille palkan lakon ajalta, mikä antaisi "aihetta käsittää, että porvarillisella taholla on tavallaan siveellisesti sitouduttu noudattamaan sovinnollisuutta lakon jälkiselvittelyissä".⁸² Näin nopea siirtyminen sovinnollisuuteen työväkeä kohtaan voidaan tulkita niinkin, että porvariston piirissä huomattiin selvityn säikähdyksellä: lakko oli saatu loppumaan ole-mattomilla myönnytyksillä.

Turun levottomuudet saivat nyt myös SDP:n puoluetoimikunnan reagoimaan. Se julkaisi *Työmiehessä* vetoimuksen 'Tarmokasta ja harkittua toimintaa', jossa se vaati kategorisesti, että yleislakko, oli se sitten valtiollinen tai kunnallinen, vaati aina tie-

dottamista puolue toimikunnalle ja neuvottelua sen kanssa ennen toimiin ryhtymistä.⁸³ Uusia kunnallislakkoja ei enää puhjennutkaan, mihin vaikuttivat myös SDP:n lähestyvä puoluekokous ja kunnallislakien käsittelyn alkaminen eduskunnassa.

Valtaosa työväenlehdistä kommentoi kevään kunnallislakkoja vielä kesäkuun puolella. Monet niistä kertasivat kielteisen kantansa suoraan joukkotoimintaan kunnallisen vallan jakamiseksi. Perusteluina oli ensinnäkin huoli siitä, että lakkojen takia työväestö saisi vain päälleen porvariston syytökset laittomuudesta ja anarkiasta. Toiseksi ei uskottu, että vallan ottanut työväestö pystyisi ratkaisemaan elintarvikeongelmaa, jolloin annettaisiin propaganda-ase porvaristolle. Kuitenkin nämäkin lehdet hyväksyivät sen, että jos laillista tietä ei päästy tavoitteeseen, voitiin joskus joutua käyttämään laittomia keinoja.⁸⁴

Kansan Lehti säilytti taipumattoman kantansa. Se kysyi, oliko työväestöllä käytössään joitain sellaisia laillisia keinoja, jotka porvaristo voisi hyväksyä, ja vastasi kielteisesti, koska lakko on jo sellaisenaan porvariston mielestä rikos kapitalismia vastaan. Kuitenkaan kunnallislakot eivät lehden mukaan olleet laittomuutta vaan ”taistelulaillisuutta”. Vastauksena porvariston esittämiin syytteisiin lehti piti omituisena, että anarkismiksi sanottiin sitä kuria ja järjestystä, mikä lakkotaisteluissa ilmeni.⁸⁵ Myös *Vapaa Sana* kummeksui anarkiasyytöksiä. Lehden mukaan työläisten vallankumouksen mentyä niin pitkälle, että alettiin vaatia sananvaltaa kuntien sisäisiin asioihin ja sen saamiseksi osoitettiin mieltä ja lakkoiltiin, muuttui demokratian vaatimus porvariston mielestä anarkiaksi.⁸⁶

Täydellisen takinkäänöksen teki *Arbetet*, jota juuri *Kansan Lehti* oli aikaisemmin moittinut porvarillisesta asennoitumisesta kunnallisen vallan valtaamiseen. Nyt se esiintyi kumouksellisena ja ylisti Turun sosiaalisen kamppailun suuremmaksi kuin Tampereella tai Raumalla, suurimmaksi koko maamme historiassa. Se korosti työväestön oikeutta ulkoparlamentaariseen taisteluun vanhentuneisiin lakeihin perustuvaa kunnallista harvainvaltaa vastaan pitkälti samoin sanoin kuin *Kansan Lehti* 30.5.1917. Lisäksi *Arbetet* kiitti venäläisiä sotilaita pyytämättä annetusta

tuesta työväen kamppailulle ja korosti kaupungin hyvää järjestystä lakon aikana.⁸⁷

Useimmat puoluelehdet käänsivät katseensa jo tulevaan, sillä kesäkuun alussa uudet kunnallislakiesitykset olivat eduskunnassa valiokuntakäsittelyssä. Yhteinen huoli lehdillä oli se mahdollisuus, että porvarilliset puolueet äänestäisivät lait lepäämään, mihin niiden määrävähemmistö olisi helposti riittänyt. Huolta oli lisännyt erityisesti *Hufvudstadsbladetin* pääkirjoitus, jonka mukaan sosiaalidemokraattien ehdotuksiin sisältyi niin paljon ymmärtämättömyyttä ja jopa tyhmyyttä, että ne oli ilman merkittäviä muutoksia äänestettävä yli vaalien seurauksista välittämättä. Pahimpana ongelmana lehti piti veroa maksamattomien kuntalaisten mahdollisuutta päästä päättämään kunnan asioista. *Työn* mielestä porvariston ainoa todellinen syy jarruttaa kunnallislakien voimaantuloa oli vallan menettäminen, mutta koska sitä ei tahdottu tunnustaa, etsittiin vikoja laeista. Useat puoluelehdet muistuttivat porvaristoa siitä, mihin kunnallislakien lepäämään jättäminen voisi johtaa. Jos lakeja ei saataisi säädettyä, saattaisivat Tampereen, Rauman ja Turun kumoukselliset tapahtumat laajeta koko maahan.⁸⁸

SDP:n kesäkuun puoluekokouksessa 15.–19.6.1917 pidettiin erittäin tärkeänä kahdeksan tunnin työpäivän ja kunnallislakien hyväksymistä, koska se rauhoittaisi yhteiskunnallista tilannetta. Niiden yllä leijui kuitenkin puoluelehtienkin pelkäämä vaalien yli äänestämisen uhka, ja siksi kokouksessa ehdotettiin mielenosoituksilla ja yleislakolla painostamista. Päätoimittajista viime mainitun puolesta puhuivat Huotari, *Vapauden* Jukka Lankila ja varauksin Valpas, vastaan *Päivän Tiedot* -lehden Julius Nurminen. Tarkoituksena ei kuitenkaan ollut parlamentaarisesta toiminnasta luopuminen, ja siksi yleislakkoa ei päätetty järjestää, vaan mielenilmaukset jätettiin paikallisten elinten vastuulle. Arvatenkin kunnallislakoista viisastuneena puoluekokous vaati, että niihin oli saatava keskusjärjestöjen lupa, millä puolue pyrki pitämään liikehinnän kontrollissaan.⁸⁹

Porvariston näkökulmasta kunnallishallinnon demokratisoiminen oli helppo ratkaista laillisesti, koska sosiaalidemokraa-

teilla oli eduskuntaenemmistö. Porvariston mielestä SDP:n johtajat suhtautuivat kuitenkin ymmärtävästi kunnallislakkoihin ja valtuustojen piirityksiin, mikä vahvisti sen piirissä ajatusta, että sosiaalidemokraattien kasvava vaikutusvalta merkitsi epäjärjestyttä ja anarkiaa. Tämän näkökannan porvarilliset lehdet toivat yhä uudelleen ja uudelleen näyttävästi esiin.

Loppupäätelmät

Kun sosiaalidemokraattinen puolue joutui heti Venäjän maaliskuun vallankumouksen jälkeen valitsemaan puolueen ideologian ja sen eteen yllättäen auenneen tilanteen väliltä, kävi ilmi, että ennemmistö halusi mennä mukaan hallitukseen. Näin puolue, joka oli siihen saakka pysynyt jyrkän kautskylaisella kannalla, otti pitkän askeleen kohti reformismia, vaikka samanaikaisesti työväestön lakkoliike kahdeksan tuntisen työpäivän saavuttamiseksi radikalisoi joukkoja. Kun puoluelehdistön selvä ennemmistö ryhtymyksi kannattamaan, vaikkakin varauksin, tehtyä hallitusratkaisua tai ei halunnut ottaa siihen selvää kantaa, mentiin kohti Valppaan pelkäämää tilannetta. Hänen yrityksensä pitää puolue poissa hallitusyhteistyöstä porvariston kanssa ei kummunnut vain ortodoksisesta kautskylaisesta tulkinnasta vaan huolesta, että puolue ei pysyisi yhtenäisenä nopeasti syntyneessä uudessa tilanteessa.

Puoluelehtien kirjoittelusta ilmeni kuitenkin hyvin se, että lehdet eivät muodostaneet yhdenmukaista ryhmää, jonka kannanottoja puoluejohto olisi voinut valvoa saati ohjailta. Kysymyksessä hallituksen muodostamisesta kävi myös selvästi ilmi, että poliitikko-päätöimittajat politikoivat lehtiensä avulla vaikuttaakseen puolueen linjauksiin. Näin siitä huolimatta, että itse nopeaan hallitusratkaisuun voitiin lehdissä ottaa kantaa vasta jälkikäteen. Senaattiin menoa vastustaneen *Työmiehen* linja jäi tappiolle, mikä sinetöitiin vielä puoluekokouksessa kesäkuussa. Siellä osa toimittajista, kuten Kuusinen, Manner ja Nurminen, jotka olivat

aluksi olleet osallistumista vastaan, kääntyivät sen kannalle, kun taas Valppaan kanssa samanmielisiin liittyi ”revisionisti” Salin.

Työväenlehtien reformistinen linja ei ollut ohjelmallista bernsteinilaista revisionismia, vaan puolueen oikeisto edusti eneminkin reformistisesti painottunutta kautskylaisuutta tai osuuskuntatoimintaa, jotka olivat syntyneet ensisijaisesti haettaessa käytännöllisiä ratkaisuja eri tilanteisiin. Vahvimmin tätä linjaa edustivat *Työ* Evert Huttusen ja *Kansan Tahto* Yrjö Mäkelinin johdolla. Varsinkin Huttunen oli valmis luopumaan ideologisesta lähestymistavasta silloin, kun toisenlaiset menettelytavat näyttivät tarjoavan paremman tuloksen. Tukemalla vahvasti puoluejohdon ratkaisua senaattiin menosta hän todennäköisesti rohkaisi myös muita puoluelehtiä ottamaan samanlaisen kannan ja hylkäämään *Työmiehen* edustaman linjan. Kuitenkaan nekään lehdet, jotka hyväksyivät hallitukseen menon, eivät yleensä ymmärtäneet sitä, että SDP:n nimekkäimmät johtajat eivät olleet mukana hallituksessa. Ne näkivät aivan oikein, että tällainen asiointi heikensi hallituksen mahdollisuuksia ajaa työväestön etuja ja vaikeutti vankan kannatuksen hankkimista sen piirissä.

Maantieteellinen sijainti tai lehden koko eivät näytä vaikuttaneen niiden kannanottoihin hallitusratkaisun puolesta tai sitä vastaan. Laajalevikkoinen viipurilainen *Työ* ja pienehkö vaasalainen *Vapaa Sana* olivat samanmielisiä keskikokoisen oululaisen *Kansan Tahdon* kanssa, kun – merkille pantavaa kyllä – vahvin oppositio sijaitsi kahdessa suurimmassa teollisuuskaupungissa, Helsingissä ja Tampereella. Kohta maaliskuun vallankumouksen ja hallituksen muodostamisen jälkeen olikin havaittavissa, että vielä toisen sortokauden aikana vallinneet vanhat jakolinjat eivät enää välttämättä päteneet tai ainakaan ne eivät tulleet esiin lehtien kirjoittelussa: vasemmistoon kallellaan ollut *Arbetet* oli samassa veneessä revisionismiin suuntautuneiden kanssa, ja revisionismista syytetty *Kansan Lehti* taas noudatti valpaslaisen *Työmiehen* linjaa.

Kysymys kunnallisen vallan valtaamisesta oli vaikea sekä SDP:n ja SAJ:n johdolle että puoluelehdistölle. Tämä näkyi esimerkiksi Tokoin ja muiden sosiaalidemokraattisten senaatto-

reiden välitysyriyksissä, jotka olivat lähinnä sovittavia, eivät liikettä johtamaan pyrkiviä. Totta olikin, että paikalliset ja koko puolueen sosiaalidemokraattiset johtajat eivät hallinneet koko ajan tapahtumien kulkua lakkokaupungeissa ja olivat siitä vakavasti huolissaan. Kuitenkaan he eivät voineet julkisesti asettua vastustamaan toimintaa, jonka johtoon paikalliset järjestöt joutuivat, vaikka päätökset toimenpiteistä tehtiinkin yleisissä työväenkokouksissa. Samalla tuli näkyviin uusi voima, puolueeseen tai ammattijärjestöön kuulumattomat tai niihin vastikään liittyneet, usein nuoret miehet. He olivat paljon valmiimpia suoraan toimintaan kuin vanhat jäsenet, kuten Tampereella, Raumalla ja Porissa näkyi. Tässä tuli esiin, kuten kevään ja kesän maatalouslakoissakin, tyytymättömyys sosiaalidemokraattisen puolueen totuttuihin menettelytapoihin, mikä radikalisoi joukkoja edellä mainituilla paikkakunnilla. Näitä joukkoja paikallinen puoluejohto ei aina kyennyt hallitsemaan, mutta toisaalta tarvitsi niiden antamaa voimaa painostamaan ja pelottelemaan porvaristoa. Tämän tietäen *Työmies* ja useat muut puoluelehdet korostivat järjestäytymisen ja hyvän kurin merkitystä myös kunnallisessa kamppailussa.

Tarkasteltaessa sosiaalidemokraattisten puoluelehtien eroja suhtautumisessa suoran toiminnan eri muotoihin kunnallisen vallan hankkimisessa keskeiseksi nousee niiden sijainti. Siellä missä kunnallisia taisteluja oli käyty, lehtien suhtautuminen oli myönteistä, muualla maassa se taas vaihteli lievästä jyrkän kielteiseen. Tampereella *Kansan Lehti* kaikkein johdonmukaisimmin kannatti suoraa joukkovoiman käyttöä, jos muut keinot eivät johtaisi toivottuun tulokseen. Lehden radikalismia voi kummeksua, olihan se vielä vuonna 1910 ollut tekemässä bernsteinilaista revisionismia tunnetuksi Suomessa eikä sen toimituskunnassa ollut tunnettuja radikaaleja Lauri Letonmäkeä lukuun ottamatta. Päätoimittaja Huotari ja muutkin toimittajat olivat paremmin tunnettuja maltillisina vaikuttajina. Selitys täytyykin olla Tampereella kunnallishallinnon suhteen vallinneessa kumouksellisessa mielialassa, jota lehden oli myötäiltävä, halusi se tai ei. Toisaalta näyttäisi siltä, että tehtävä ei ollut sille vastenmielinen, niin kovin

sanoin se suomi vastakkaista mielipidettä edustaneita puoluelehtiä syyttäen niitä porvariston myötäilystä. *Kansan Lehteä* koskeva selitys pätee myös Turun lehtiin, *Sosialistiin* ja *Arbetet*-lehteen, joista viime mainittu tosin muutti kantansa myönteiseksi vasta kunnallislakon alettua. Rauma taas oli *Sosialidemokraatin* levikkialueella, joten lehden oli oltava myötäsukainen naapurikaupungin työväen lakolle.

Kunnallislakien parlamentaarisen hyväksymisen odottamista kannattavat puoluelehdet vetosivat laillisuuden noudattamiseen, vaikka nekin toki pitivät ”kukkarovaltaa” epäoikeudenmukaisena ja aikansa eläneenä. Laillisuusaspektin korostamiseen vaikutti myös Suomen työväenliikkeessä vahvistunut huoli siitä, että laittoman, liian jyrkän toiminnan suurimpana vaarana saattaisi olla työväestön organisaatioiden ja omaisuuden, kuten sanomalehtien, menetys. Siihen viittasi esimerkiksi *Kansan Tahto* vastustaessaan Rauman lakkoa. Huomiota herättää puolueen pääänenkannattajan *Työmiehen* vähäinen puuttuminen koko kunnallislakkokysymykseen. Sen voi katsoa heijastaneen toisaalta puoluejohdon epätietoista suhtautumista ongelmaan, mutta toisaalta myös lehden varovaisuutta suhteessa hallitsemattomaan kumoukselliseen toimintaan.

Hallitusyhteistyön vankimmat kannattajat olivat paljolti samoja lehtiä, jotka vastustivat työväen suoraa toimintaa kunnallisen demokratian laajentamiseksi. Argumentoidessaan kantansa hallitusyhteistyön puolesta ne vetosivat poikkeuksellisiin oloihin, joihin kautskylainen ideologia ei enää soveltunut. Suoraa toimintaa vastustaessaan ne kuitenkin vetosivat paitsi laillisuuteen niin myös samaisen ideologian antamaan tukeen: Suomi oli taloudellisesti kypsymätön yhteiskunnalliseen vallankumoukseen, ja sen vuoksi parlamentaarinen menettelytapa oli ainoa vaihtoehto. Senaatin johtaja Tokoi ja sosiaalidemokraattinen eduskuntaryhmä saivat kuitenkin kritiikkiä puoluelehdiltä uusien kunnallislakien viipymisen vuoksi. Vaikka senaatti ei saanut työväenlehdiltä ehdotonta tukea, pysyi puolue siinä mukana elo-syyskuuhun 1917 saakka.

Tampereella kunnallisen kamppailun jälkeen esitetty ajatus, että työväenjärjestöt voisivat voimallaan vaikuttaa porvarillisiin valtuustoihin työväelle myönteisten päätösten tekemiseksi, ei näytä toimineen kovin hyvin. Tämän voi päätellä puoluelehtien kesän ja syksyn 1917 kirjoittelusta, jossa tuotiin esiin pettymys ja kasvava ärtymys siitä, että työväestö ei päässyt riittävästi vaikuttamaan paikallisten elintarvikelautakuntien työskentelyyn. Sama päti myös järjestysvaltakysymykseen, josta tuli yhdessä pahenevan elintarvikepulan kanssa poliittisia kiistakysymyksiä. Puoluejohto ja monet työväenlehdet ajattelivat elintarvikeongelman hoitamisen kunnissa sujuvan sosiaalidemokraateilta paremmin sen jälkeen, kun he saisivat kunnallisvaaleissa enemmistöaseman. Miksi se ei olisi onnistunut, jos asema olisi hankittu joukkovoimalla, jäi vaille vastausta.

Sosiaalidemokraattiset puoluelehdet eivät vertailleet keskenään kahta suunnilleen samanaikaisesti käytyä kamppailua, maatalouslakkoja ja kunnallisen vallan valtaamista, koska ne koettiin niin erilaisina tapahtumina. Lehtien oli helppo nähdä ensin mainittu pelkkänä ammatillisena taisteluna, kun taas jälkimmäiseen liittyi vahva poliittinen, puolueen kannalta merkittävämpi aspekti. Ei ole selvää, missä määrin puoluelehdet halusivat vaikuttaa puolueen linjaan kamppailussa kunnallisesta vallasta, koska joukkojen suoran poliittisen toiminnan hyväksyminen ei merkinnyt välttämättä sen vaatimista puolueen yleiseksi linjaksi.

Vaikka sosiaalidemokraattiset puoluelehdet olivat osallistuneet puolueen linjaerimielisyyksistä käytyihin keskusteluihin jo perustamisestaan lähtien, toi kevät 1917 niihin oman merkittävän lisänsä. Päätoimittaja-poliitikoiden suora pyrkimys vaikuttaa puolueen politiikkaan oli nyt uudessa poliittisessa ja yhteiskunnallisessa tilanteessa selvästi nähtävissä, eivätkä he lehdissään erityisesti salaillleet kantojaan. Tämä näkyi voimakkaammin suhtautumisessa Tokoin senaatin muodostamiseen kuin kunnallisvaltakysymyksessä. Ensin mainitussa puoluelehdistön enemmistön kannalla oli suuri vaikutus siihen, että puolue osallistui senaattiin ja pysyi mukana niinkin pitkään kuin pysyi. Kaiken kaikkiaan voi kuitenkin edellä kuvattujen tapahtumien valossa

sanoa, että sosiaalidemokraattiset sanomalehdet olivat puolueelle uskollisia, mutta eivät kuuliaisista.

Lähdeviitteet

- 1 SDP:n puoluelehdillä tarkoitetaan tässä artikkelissa sanomalehtiä, jotka puolue oli hyväksynyt äänenkannattajikseen, synonyymina työväenlehdet.
- 2 Siltala 2009, 48–51.
- 3 Kortti 2016, 12, 187.
- 4 Wiksten 1968, 10–11.
- 5 Salmelin 1962, 101; Salmelin 1973, 52.
- 6 Rinta-Tassi 1986, 160.
- 7 Hémanus 1975, 35–36.
- 8 Salmelin 1967, 17; Bondestam 1968, 9–10; Salokangas 1976, 5, 8–9, 15–16; Elsinen 1981, 5.
- 9 Ehrnrooth 1992 liite 21, 526–533; Kettunen 1987, 247, 250.
- 10 Esimerkiksi Soikkanen 1975; Haataja & al. 1977; Upton 1980; neliosainen opetusministeriön julkaisema *Punaisen Suomen historia 1918 1981–1986*; Alapuro 1988; Haapala 1995.
- 11 Gerwarth & Horne 2013, 317, alaviite 27.
- 12 Nygård 1987. Yli kahtakymmentä työväenlehtihistoriikkia ei ole ollut mahdollista esitellä tässä.
- 13 Ks. lähdeluettelo.
- 14 Salokangas 1982, 21; Salokangas 2012, 25.
- 15 *Työmies* (Tm) 18.3.1917 Suurten tapahtumien pyörteissä.
- 16 Soikkanen 1975, 199–200; Upton 1980, 54–55; Luntinen 1992, 151. Ks. myös Eino Ketolan artikkeli tässä teoksessa.
- 17 *Tm* 29.3.1917.
- 18 Braunthal 1961, 279; Soikkanen 1967, 184; Soikkanen 1975, 99, 202; Hoffrogge 2011, 90.

- 19 Salminen 1970, 86–87; Soikkanen 1975, 201; Hodgson 1975, 35.
- 20 SDP, Puolueneuvoston ptk 19.–23.3.1917, 21, 24, 53–54; *Tm* 29.3.1917; Tuomioja 1979, 133.
- 21 *Arbetet* 31.3.1917 Den nya regeringen I.
- 22 SDP, Puolueneuvoston ptk 19.–23.3.1917, 22, 51–53; *Tm* 29.3.1917; Soikkanen 1975, 202.
- 23 SDP, Puolueneuvoston ptk 19.–23.3.1917, 100; *Tm* 29.3.1917; Soikkanen 1975, 202; Upton 1980, 56–58.
- 24 *Tm* 29.3.1917; Soikkanen 1975, 203, 205.
- 25 *Tm* 26.3.1917.
- 26 *Tm* 29.3.1917.
- 27 Haapala 1995, 234–235; Siltala 2009, 47.
- 28 Vain Salinin elämäkerturi on maininnut, että Salin olisi vaatinut Valppaan erottamista tehtävistään. Kalemaa 1975, 209–210.
- 29 Sirola oli maaliskuun lopussa jäänyt pois *Työmiehen* toimitussihteerin paikalta, kun hänet oli valittu Helsingin poliisilaitoksen uudelleenjärjestelyyn yhteydessä lyhyeksi aikaa poliisimestariksi. Salomaa 1966, 190–192.
- 30 *Tm* 30.4.1917.
- 31 *Kansan Lehti* (KL) 26.3.1917 Suomen uusi hallitus; 27.3.1917 Senaattoriehdokaslista.
- 32 Wilén 1949, 46; Elsinen 1981, 66–67.
- 33 *Työ* 26.3.1917 Uusi senaatti.
- 34 *Kansan Tahto* (KT) 10.4.1917.
- 35 *Vapaa Sana* (VS) 28.3.1917 Uusi senaatti.
- 36 *Vapaus* 30.3.1917 Uusi senaatti; *Hämeen Voima* (HV) 17.4.1917 Hallitus ja me; *Sosiaalidemokraatti* (Sd) 8.4.1917 Se uusi senaatti.
- 37 *Savon Työmies* (STm) 29.3.1917 Vallankumous varmenee, 31.3.1917 Senaatin kokoonpano.
- 38 Soikkanen 1975, 201; *Sorretun Voima* (SV) 30.3.1917.
- 39 *Österbottens Folkblad* (ÖF) 13.4.1917 Socialdemokratin ställning och de senaste händelserna.
- 40 *KL* 22.6.1917 Puoluekokouksemme päätös hallitusasiassa.
- 41 *Työ* 26.3.1917 Uusi senaatti; *VS* 28.3.1917 Uusi senaatti.
- 42 *Vapaus* 30.3.1917 Uusi senaatti; *Sd* 8.4.1917 Se uusi senaatti.
- 43 *Tm* 1.4.1917 Uuden hallituksen ohjelma.
- 44 *KT* 10.4.1917.
- 45 *HV* 1.5.1917 Uudet miehet – Vanhat tavat. Kirjoittaja, lehden päätoimittaja Heikki Väliisalmi oli karkotettu syksyllä 1914 Siperiaan ”vaarallisena hen-

- kilonä yhteiskunnalliselle järjestykselle maassa” ja päässyt palaamaan vasta maaliskuussa 1917. Toukokuussa hänet valittiin Hämeenlinnan poliisimes-
tariksi, *HV* 26.4.1917 ja 12.5.1917; Raitio 1947, 44.
- 46 Tokoi 1948, 180–181.
- 47 Tanner 1948, 47.
- 48 *Tm* 15.6.1917 Puoluekokous.
- 49 Aaltonen valittiin joulukuussa 1917 punakaartin johtoon.
- 50 SDP:n 9. puoluekokouksen ptk, 104–107.
- 51 Emt., 107–111, 116.
- 52 Emt., 116.
- 53 Soikkanen 1975, 209.
- 54 *KL* 15.6.1917 Ylimääräinen puoluekokous Helsingissä; 22.6.1917 Puolueko-
kouksemme päätös hallitusasiassa.
- 55 Haapala 1995, 140.
- 56 *Tm* 4.5.1917 Kunnallislakien uudistus; Soikkanen 1975, 226.
- 57 *KL* 29.3.1917 Kunnallinen pakkovalta saatava nopeasti murrettua; Piilonen
1982, 45.
- 58 SVT XXIX 1917, Taulu 2b, 55; Jutikkala 1979, 320; *KL* 4.4.1917; 10.4.1917
Vallankumous ja ”laillisuus”; 14.4.1917.
- 59 *Aamulehti* asettui varauksettomasti kannattamaan sovittelupolitiikkaa, mutta
Tampereen Sanomat ja *Tammerfors Aftonblad* vastustivat jyrkästi, Jutikkala
1979, 320; *Aamulehti* 11.4.1917 Kunnallinen itsehallinto; *KL* 18.4.1917 Val-
lankumouksen laillisuus ja taistelu laillisuutta vastaan.
- 60 *STm* 17.4.1917 Kunnallinen luokkavalta.
- 61 *VS* 16.4.1917; 18.4.1917 Vielä nykyhetken tapahtumista; *Arbetet* 24.4.1917
Revolution och ”laglighet”; *Työ* 17.4.1917 Kirje eduskunnasta.
- 62 *KL* 21.4.1917; Jutikkala 1979, 321.
- 63 *KL* 24.4.1917.
- 64 *KL* 25.4.1917; 16.5.1917; 18.5.1917; 21.5.1917; Jutikkala 1979, 322–324; Pii-
lonen 1982, 48–49.
- 65 *Tm* 27.4.1917 Kunnallista luokkavaltaa kukistamaan.
- 66 *Sd* 8.5.1917; SVT XXIX 1917, Taulu 2b, 53; Piilonen 1982, 49, 50–51; Heino
2002, 262–263.
- 67 *Sd* 26.4.1917 Kunnallisen harvainvallan kukistuminen; SVT XXIX 1917,
Taulu 2b, 53; Saarinen 1972, 686–687.
- 68 *Sd* 12.5.1917 Petturuutta peljätään; 17.5.1917 Kunnallislaki valmiiksi.
- 69 *KT* 11.5.1917 Kunnallislakien uusimisella kiire; *HV* 15.5.1917 Harkitsevam-
paa menettelyä.

- 70 *KL* 16.5.1917 Rauman työväen taistelu.
- 71 *Tm* 16.5.1917.
- 72 *Sd* 19.5.1917 Vallankumous, laillisuus ja anarkia. Kirjoitusta lainasivat *KL* 21.5.1917 ja *Eteenpäin* 24.5.1917 otsikolla Anarkiaako?.
- 73 *Satakunnan Sanomat* 29.5.1917 Lakko ja pakko.
- 74 Piilonen 1982, 49.
- 75 *Sosialisti* 26.4.1917 Turun kunnallishallinto; *SVT XXIX* 1917, Taulu 2b, 50.
- 76 *Sosialisti* 29.5.1917; Upton 1980, 117–119; Piilonen 1982, 51; Mäkelä 1990, 49–50.
- 77 *KL* 30.5.1917.
- 78 Piilonen 1982, 51; Mäkelä 1990, 48–50; Teräs 1995, 245–246.
- 79 *Sosialisti* 2.6.1917.
- 80 *KL* 4.6.1917.
- 81 *Uusi Suometar* 1.6.1917 Turun tapahtumain johdosta; *Satakunnan Sanomat* 1.6.1917 Äly älä jätä; *Helsingin Sanomat* 2.6.1917 Väkivallan voittokulku; *Turun Sanomat* (TS) 2.6.1917 Anarkian päivät Turussa.
- 82 *TS* 3.6.1917 Jälkiselvitykset.
- 83 *Tm* 2.6.1917.
- 84 *ÖF* 1.6.1917 Situation; *KT* 5.6.1917 Tulevien aikojen varalta, lainattu *KÄ* 9.6.1917; *SV* 6.6.1917 Laki ja oikeus taistelevat; *Työ* 5.6.1917 Uudet kunnallislait valmistumassa.
- 85 *KL* 2.6.1917 Työväestön taistelujen laittomuus.
- 86 *VS* 8.6.1917 Vallankumous ja anarkia.
- 87 *Arbetet* 5.6.1917 Den revolutionera storstrejken i Åbo.
- 88 *Hufvudstadsbladet* 31.5.1917 Omgestaltung af kommunallagarna; *STm* 2.6.1917 Kunnallislait vaarassa, 30.6.1917 Kunnallislakien kohtalo; *HV* 5.6.1917 Kunnallislakien uudistus; *Työ* 5.6.1917 Uudet kunnallislait vahvistumassa; *Tm* 6.6.1917 Porvarien uhmaileva kanta kunnallislakiasiansa.
- 89 Suomen sosialidemokraattisen puolueen yhdeksännen puoluekokouksen pöytäkirja, 18–37 ja 91–95. Päätökseen vaikutti varmasti myös puolueen ideologia: Saksassa vuonna 1912 käydyssä ’Massenstreik’-keskustelussa Kautsky oli vastustanut poliittisen yleislakon käyttöä, ja SDP:n vuoden 1913 puoluekokous oli omaksunut saman kannan.

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

Työväen Arkisto (TA) Helsinki

Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen (SDP) arkisto

Puolueneuvoston pöytäkirjat 19.–24.3.1917

Painetut lähteet

Suomen sosialidemokraattisen puolueen yhdeksännen puoluekokouksen pöytäkirja. Kokous pidetty Helsingissä kesäkuun 15–18 p:nä 1917. Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen puoluetoimikunta, Turku 1918.

Suomen Virallinen Tilasto (SVT) XXIX. Vaalitilasto 7. Eduskuntavaalit vuonna 1916.

Lehdistö

Sosiaalidemokraattisen puolueen lehdet

Arbetet 1917 (Turku)

Eteenpäin 1917 (Kotka)

Hämeen Voima (HV) 1917 (Hämeenlinna)

Kansan Lehti (KL) 1917 (Tampere)

Kansan Tahto (KT) 1917 (Oulu)

Kansan Ääni (KÄ) 1917 (Lappeenranta)

Savon Työmies (STm) 1917 (Kuopio)

Sosialidemokraatti (Sd) 1917 (Pori)

Sosialisti 1917 (Turku)

Sorretun Voima (SV) 1917 (Jyväskylä)

Työ 1917 (Viipuri)

Työmies (Tm) 1917 (Helsinki)

Vapaa Sana (VS) 1917 (Vaasa)

Vapaus 1917 (Mikkeli)

Österbottens Folkblad (ÖF) 1917 (Vaasa)

Sortavalalaisesta *Päivän Tiedot* -lehdestä ei ole säilynyt numeroita alkuvuodesta 1917

Muut lehdet

Aamulehti 1917 (Tampere)

Helsingin Sanomat 1917 (Helsinki)

Hufvudstadsbaldet 1917 (Helsinki)

Satakunnan Sanomat 1917 (Pori)

Satakunta 1917 (Pori)

Turun Sanomat 1917 (Turku)

Uusi Suometar 1917 (Helsinki)

Kirjallisuus

Alapuro, Risto (1988): *State and Revolution in Finland*. University of California Press, Berkeley.

Bondenstam, Anna (1968): *Arbetet. En tidning i Åbo på 1910-talet och människorna kring den*. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsinki.

Braunthal, Julius (1961): *Geschichte der Internationale. 1. Teil*. J.H.W. Dietz, Hannover.

Ehrnrooth, Jari (1992): *Sanan vallassa, vihan voimalla. Sosialistiset vallankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905–1914*. Historiallisia tutkimuksia 167. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.

Elsinen, Pertti (1981): *75 vuotta karjalaista työväenlehteä. Sanomalehti Pohjois-Karjala 75 vuotta*. Kansan Voima, Joensuu.

Gerwarth, Robert & Horne, John (2013): Poliittinen väkivalta Euroopassa ensimmäisen maailmansodan jälkeen: Johdanto. Teoksessa Robert Gerwarth & John Horne (toim.): *Sodasta rauhaan. Väkivallan vuodet Euroopassa 1918–1923*. Vastapaino, Tampere, 15–35.

Haapala, Pertti (1995): *Kun yhteiskunta hajosi. Suomi 1914–1920*. Edita, Helsinki.

Haataja, Lauri & Hentilä, Seppo & Kalela, Jorma & Turtola, Jussi (toim.) (1977): *Suomen työväenliikkeen historia*. Työväen Sivistysliitto, Helsinki, ja Kansan Voima, Joensuu.

Heino, Ulla (2002): *Rauma. Idylliä ja tehokkuutta 1875–2000*. Rauman kaupunki, Rauma.

Hemánus, Pertti (1975): *Propaganda sanomalehdistössä*. Otava, Helsinki.

Hodgson, John H. (1975): *Otto Wille Kuusinen. Poliittinen elämäkerta*. Tammi, Helsinki.

Hoffrogge, Ralf (2011): *Sozialismus und Arbeiterbewegung in Deutschland. Von den Anfängen bis 1914*. Schmetterling, Stuttgart.

- Jutikkala, Eino (1979): *Tampereen historia. III: Vuodesta 1905 vuoteen 1945.* Tampereen kaupunki, Tampere.
- Kalemaa, Kalevi (1975): *Eetu Salin. Legenda jo eläessään.* WSOY, Helsinki.
- Kettunen, Pauli (1987): Missä mielessä vanha työväenliike oli poliittinen liike. Teoksessa Risto Alapuro & Ilkka Liikanen & Kerstin Smeds & Henrik Stenius (toim.), *Kansa liikkeessä.* Kirjayhtymä, Helsinki.
- Kortti, Jukka (2016): *Mediahistoria. Viestinnän merkityksiä ja muodonmuutoksia puheesta bitteihin.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Luntinen, Pentti (1992): Autonomian vahvistamisyritys. Teoksessa Ohto Manninen (päätoim.), *Itsenäistymisen vuodet 1917–20. Osa 1. Irti Venäjistä.* VAPK-kustannus ja Valtionarkisto, Helsinki.
- Mäkelä, Jaakko (1990): Turku 1917. Teoksessa Juha Hannikainen & Markku Hyrkkänen & Olli Vehviläinen (toim.), *Suomi 1917–18.* Väki Voimakas 4. Työväen historian ja perinteen seura, Tampere, 47–54.
- Nygård, Toivo (1987): Poliittisten vastakohtaisuuksien jyrkentyminen sanomalehdistössä. Teoksessa Päiviö Tommila (toim.): *Suomen lehdistön historia 2.* Kustannuskiila, Kuopio, 9–166.
- Piilonen, Juhani (1982): *Vallankumous kunnallishallinnossa.* Opetusministeriö, Helsinki.
- Raitio, Jussi (1947): *Työväen sanomalehdet ja sanomalehtimiehet. Suomen sosiaalidemokraattinen sanomalehtimiesliitto 1907–1947.* Tammi, Helsinki.
- Rinta-Tassi, Osmo (1986): *Kansanvaltuuskunta punaisen Suomen hallituksena.* Opetusministeriö, Helsinki.
- Saarinen, Juhani (1972): *Porin historia III. 1809–1939.* Porin kaupunki, Pori.
- Salmelin, Pentti (1962): *Suomen sosialidemokraattisen puolueen ja sen lehdistön suhteet.* Julkaisematon tutkielma valtio-opin arvosanaa varten. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Salmelin, Pentti (1973): Autonomian ajan lehtien puoluesidonnaisuus. Teoksessa Kristiina Ritari (toim.), *Lehdistöntutkijain seminaari 1973.* Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja N:o 1. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Salminen, Vesa (toim.) (1970): *Nuori Otto Ville Kuusinen 1881–1920.* Gummerus, Jyväskylä.
- Salokangas, Raimo (toim.) (1976): *Tietoja lehtiarkistoista.* Suomen Sanomalehdistön historia -projektin julkaisuja N:o 5. SSLH-projekti, Turku.
- Salokangas, Raimo (1982): *Puolueen aseet. Maalaisliiton sanomalehdistön synty ja sen asema puolueessa ja sanomalehtimarkkinoilla 1906–16.* Historiallisia tutkimuksia 116. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- Salokangas, Raimo (2005): Mediahistorian tutkimuskohdetta etsimässä. *Historiallinen Aikakauskirja* 103 (4), 483–492.

- Salokangas, Raimo (2012): Tekstit, kontekstit ja poikittaiskatse mediahistorian kohtauspaikalla. Teoksessa Erkka Railo ja Paavo Oinonen (toim.), *Media historiassa*. Historia Mirabilis 9. Turun historiallinen yhdistys, Turku, 25–46.
- Salomaa, Erkki (1966): *Yrjö Sirola – sosialistinen humanisti*. Kansankulttuuri, Helsinki.
- Siltala Juha (2009): *Sisällissodan psykohistoria*. Otava, Helsinki.
- Soiikkanen, Hannu (1967): Miksi revisionismi ei saanut kannatusta Suomen vanhassa työväenliikkeessä? Teoksessa Lauri Hyvämäki (toim.), *Oman ajan historia ja politiikan tutkimus*. Otava, Helsinki, 183–199.
- Soiikkanen, Hannu (1975): *Kohti kansan valtaa. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 75 vuotta. 1, 1899–1937*. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, Helsinki.
- Tanner, Väinö (1948): *Kuinka se oikein tapahtui. Vuosi 1918 esivaiheineen ja jälkiselvittelyineen*. Tammi, Helsinki.
- Teräs, Kari (1995): *Paikallisten työmarkkinasuhteiden kausi. Ammattiyhdistykset ja työsuhteiden sääntely Turussa 1880-luvulta 1950-luvulle. Turun työväenliikkeen historia. I osa*. Turun maakuntamuseo, Turku.
- Tokoi, Oskari (1948): *Maanpakolaisen muistelmia*. Isänsä muistiinpanojen pohjalta kirjoittanut Irene Tokoi. Tammi, Helsinki.
- Tommila, Päiviö (päätoim.) (1988): *Suomen lehdistön historia, osat 5–7. Sanomalehtihakemisto*. Kustannuskiila, Kuopio.
- Tuomioja, Erkki (1979): *K. H. Wiik, itsenäisyysmies ja internationalisti. 1. Elämäkertä vuoteen 1918*. Tammi, Helsinki.
- Upton, Anthony F. (1980): *Vallankumous Suomessa 1917–1918. Osa I*. Gummerus, Jyväskylä.
- Wiksten, Erkki (toim.) (1968): *Sosiaalidemokraattisen lehdistön taipaleelta. Suomen Sosialidemokraattisen Sanomalehtimiesliiton ja T-lehdistön juhlaulkaisu*. Suomen Sosialidemokraattinen Sanomalehtimiesliitto, Helsinki.
- Wilén, Yrjö (1949): *Kansan Lehti 1899–1949*. Tampereen Työväen Sanomalehti, Tampere.

